

Stichting
Pensioenfonds
Invista

Stichting Pensioenfonds Invista
Tunnelweg 95, 6468 EJ Kerkrade
Postbus 1085, 6460 BB Kerkrade

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel en Fabrieken onder nummer 24369546

Verslag over het boekjaar
1-1-2013 t/m 31-12-2013

Inhoud

	Pagina
Bestuur en organisatie	5
Meerjarenoverzicht	7
Karakteristieken van het pensioenfonds	
Algemeen	9
Bestuursverslag	12
Beleggingenparagraaf	28
Risicoparagraaf	31
Samenvatting actuariel rapport	34
Bestemming van het saldo	40
Verantwoordingsorgaan	
Verslag van het Verantwoordingsorgaan	41
Reactie van het bestuur	42
Visitatiecommissie	
Samenvatting rapport Visitatiecommissie	43
Reactie bestuur t.a.v. rapport Visitatiecommissie	45
Jaarrekening	
Balans per 31 december	48
Staat van baten en lasten	50
Kasstroomoverzicht	52
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	53
Toelichting op de balans per 31 december	57
Toelichting op de staat van baten en lasten	63
Risicoparagraaf	68
Overige gegevens	
Gebeurtenissen na balansdatum	77
Resultaatbestemming	77
Actuariële verklaring	78
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	79

Bestuur en organisatie

Bestuur per 31 december 2013

Namens werkgever:

Dhr. J.H.G. Thomas	voorzitter
Dhr. A.S. Westhuis	plv voorzitter
Dhr. T. Harrison	(plaatsvervangend lid Mevr. J. Wouters)

Namens deelnemers:

Dhr. Tj. J. War
Dhr. M.F.N. Crombach
Dhr. M.J.J. Wita

Dagelijks bestuur

Dhr. J.H.G. Thomas
Dhr. M.J.J. Wita

Beleggingscommissie

Dhr. J.H.G. Thomas
Dhr. T. Harrison
Dhr. M.F.N. Crombach
Dhr. A.S. Westhuis

Verantwoordingsorgaan

Namens werkgever:

Dhr. P.C.J. Seuntjens	voorzitter

Namens deelnemers:

Mevr. H.L.M. Vinders

Namens gepensioneerden:

Dhr. P. Diepstraten	secretaris

Organisatie

Administrateur en bestuursondersteuning	AZL N.V., Heerlen
Certificerend actuaris	Aon Consulting Nederland cv, Eindhoven
Adviserend actuaris	Aon Consulting Nederland cv, Rotterdam
Vermogensbeheerder	ING Investment Management B.V., Den Haag
Accountant	Ernst & Young Accountants LLP, Maastricht
Herverzekeraar	Nationale-Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V., Rotterdam

Meerjarenoverzicht

	2013	2012	2011	2010	2009
Aantallen					
Deelnemers	270	276	253	302	318
Gewezen deelnemers	361	383	382	343	332
Pensioengerechtigden	84	63	39	20	14
Totaal aantal verzekerden	715	722	674	665	664
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	109.897	116.490	106.625	85.972	73.428
Overige technische voorzieningen	154	149	151	1.866	2.094
Reserves					
Indexatiereserve	14.980	14.290	9.437	6.315	2.017
Bestemmingsreserve SUT	309	300	260	234	202
Algemene reserve	-5.873	-13.569	-19.777	-11.499	-7.809
	9.416	1.021	-10.080	-4.950	-5.590
Bijdragen	3.914	7.574	5.346	3.301	4.083
Pensioenuitkeringen	1.847	1.174	699	365	282
Toeslagverlening					
Indexatie deelnemers per 1 januari	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Indexatie pensioengerechtigden en slapers	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Beleggingen					
Belegd vermogen voor risico pensioenfonds	119.475	113.102	96.103	85.386	66.723
Return o.b.v. total return	3,1%	15,4%	10,9%	15,9%	9,0%
Dekkingsgraad FTK	108,6%	100,9%	90,6%	94,4%	92,6%

Karakteristieken van het pensioenfonds

Algemeen

Inleiding

Stichting Pensioenfonds Invista, opgericht op 18 november 2004, is een ondernemingspensioenfonds verbonden aan INVISTA (Nederland) B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen als zijnde de werkgever.

Het pensioenfonds heeft de stichting als rechtsvorm en is statutair gevestigd te Kerkrade. Stichting Pensioenfonds Invista is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Overeenkomstig artikel 10 van de statuten wordt hierbij verslag uitgebracht over het boekjaar 2013. De in het verslag vermelde bedragen zijn op basis van duizenden euro opgenomen, tenzij anders is aangegeven.

Doelstelling

De doelstelling van Stichting Pensioenfonds Invista is de belanghebbenden bij te staan in de geldelijke gevolgen van ouderdom, invaliditeit en overlijden door middel van het toekennen van (aanspraken) op pensioen. In de Statuten staat vermeld dat de Stichting dit doel tracht te bereiken door het, volgens de bij pensioenreglement vast te stellen regels, innen van geldelijke bijdragen van de werkgever en aangesloten ondernemingen (inclusief deelnemersbijdragen), deze gelden te beleggen en te beheren en daaruit, volgens de in de pensioenreglementen vastgelegde regels, uitkeringen toe te kennen bij ouderdom, invaliditeit en overlijden. De uitkering van het ouderdomspensioen gaat in op de pensioendatum en is een aanvulling op de AOW-uitkering die door de overheid wordt uitbetaald. Daarnaast keert Stichting Pensioenfonds Invista nabestaandenpensioenen uit welke in geval van overlijden van de (gewezen) deelnemer aan diens nagelaten betrekkingen (partner en/of kinderen) worden uitgekeerd. Bij arbeidsongeschiktheid (80% of meer) van de deelnemer wordt de pensioenverzekering voortgezet.

Financiering

De financiering van de pensioenvoorziening vindt plaats door bijdragen van de werkgever en werknemers. De afspraken met betrekking tot de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling werden op 28 december 2011 (opnieuw) vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst tussen Stichting Pensioenfonds Invista en de werkgever. In verband met de ontoereikendheid van de herstelmaatregelen, conform het door Stichting Pensioenfonds Invista op 17 juni 2009 definitief ingediende herstelplan, heeft Stichting Pensioenfonds Invista met de werkgever op 16 juni 2009 een aanvullende overeenkomst gesloten voor eventuele extra stortingen aan het pensioenfonds ultimo de jaren 2011, 2012 en 2013 ter grootte van maximaal € 2 miljoen per jaar (totaal bedrag maximaal € 6 miljoen), mocht de financiële positie van het pensioenfonds dat op termijn noodzakelijk maken. Deze bedragen zijn ook daadwerkelijk door de werkgever betaald. De uitvoeringsovereenkomst is op 14 mei 2013 voor het laatst gewijzigd, in verband met de aansluiting van de vestiging Born per 21 december 2012.

ABTN

Stichting Pensioenfonds Invista heeft een actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) opgesteld waarin gemotiveerd is omschreven welk beleid wordt gevoerd om de doelstelling van het pensioenfonds te kunnen nakomen. In de ABTN (ook wel bedrijfsplan genoemd) wordt nader ingegaan op de organisatie van het pensioenfonds, de inhoud van de pensioenregeling, de financiële opzet (grondslagen

en het beleidskader en sturingsmiddelen), hoofdlijnen van het interne beheersingssysteem en de opzet van de administratieve organisatie en interne controle, alsmede hoofdlijnen van de uitvoeringsovereenkomst. Stichting Pensioenfonds Invista heeft op 17 december 2013 de ABTN voor het laatst gewijzigd. Deze wijziging betrof een integrale actualisering van de ABTN, waaronder de Verklaring Beleggingsbeginselen en de jaarlijkse actualisatie van het financieel crisisplan. Met het voornoemde crisisplan probeert het bestuur zich goed voor te bereiden op een eventuele crisissituatie door al vooraf na te denken over de vraag wanneer er sprake is van een (naderende) crisis. Ook wordt vooraf bepaald welke maatregelen er, rekening houdend met een evenwichtige belangenafweging tussen alle belanghebbenden, eventueel genomen kunnen worden en hoe de besluitvorming en communicatie in een dergelijke situatie kan plaatsvinden.

Statuten

De statuten van Stichting Pensioenfonds Invista zijn in het verslagjaar gewijzigd vooruitlopend op de introductie van de per 1 juli 2014 geldende herziene governance richtlijnen, zoals vastgelegd in de zogenoemde Wet versterking bestuur pensioenfondsen (Wvbp). De statuten zijn formeel vastgesteld bij notariële akte d.d. 16 januari 2014.

Bestuur

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista bestaat uit zes leden. Drie leden worden voorgedragen door de werkgever en drie leden worden gekozen door de deelnemers. De bestuursleden worden als zodanig niet bezoldigd. Voor een bestuurslid is een vacatievergoeding vastgesteld. Tijdens het verslagjaar is de samenstelling van het bestuur ongewijzigd gebleven.

Beleggingscommissie

Het bestuur heeft een beleggingscommissie ingesteld, welke het bestuur informeert en adviseert over het gevoerde beleggingsbeleid. De beleggingscommissie houdt toezicht op de goede uitvoering van het (uitbestede) vermogensbeheer en houdt de performance van de vermogensbeheerder nauwlettend in de gaten. De beleggingscommissie vergadert op kwartaalbasis en rapporteert haar bevindingen aan het bestuur. Gedurende het verslagjaar is de samenstelling van de beleggingscommissie gewijzigd. Per 3 september 2013 is de heer Westhuis toegetreden tot de beleggingscommissie.

Auditcommissie

Het bestuur heeft een auditcommissie ingesteld, welke in principe jaarlijks bij één van de externe dienstverleners een audit zal houden ter controle van de beheers- en controlemaatregelen, processen en procedures. Gedurende het verslagjaar hebben er geen audits bij zowel de uitvoeringsorganisatie, AZL N.V., als de overige externe adviseurs plaatsgevonden. Het bestuur was voornemens om gedurende het verslagjaar een audit bij ING IM uit te voeren, echter dit bleek agenda-technisch uiteindelijk niet haalbaar. In februari 2014 heeft deze audit alsnog plaatsgevonden.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft, conform de vereisten uit de Pensioenwet, een Verantwoordingsorgaan. Het bestaat uit één afgevaardigde namens de werkgever, één afgevaardigde namens de deelnemers en één afgevaardigde namens de gepensioneerden.

De belangrijkste taken zijn het toetsen van het door het bestuur gevoerde beleid en het geven van gevraagde en ongevraagde adviezen. Een en ander is uitgewerkt in het Reglement Verantwoordingsorgaan. De leden van het Verantwoordingsorgaan worden als zodanig niet bezoldigd. Gedurende het verslagjaar is de samenstelling van het Verantwoordingsorgaan ongewijzigd gebleven. Voor de samenstelling van het Verantwoordingsorgaan wordt verwezen naar pagina 41 van dit jaarverslag.

Intern toezicht

De Pensioenwet schrijft tevens voor dat een pensioenfonds moet zorgdragen voor de inrichting van intern toezicht. Het bestuur heeft besloten het intern toezicht door middel van de instelling van een visitatiecommissie in te richten. De visitatiecommissie bestaat uit drie onafhankelijke, externe personen die verder geen banden met het bestuur van het pensioenfonds hebben. De visitatiecommissie is ten minste belast met de beoordeling van de beleids- en bestuursprocedures en -processen, de checks and balances, de wijze

waarop de uitvoering van de regeling wordt bestuurd en aangestuurd en de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn. Deze beoordeling vindt minimaal eens in de drie jaar plaats. Een en ander is uitgewerkt in het Reglement Visitatiecommissie. In 2012 heeft het bestuur wederom besloten om de visitatie te laten verrichten door VC Holland. Gedurende het eerste kwartaal van 2013 heeft deze visitatie plaatsgevonden. Voor een samenvatting van het rapport van de visitatiecommissie, alsmede de reactie van het bestuur hierop, wordt verwezen naar pagina 43 van dit jaarverslag.

Compliance Officer

De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode door aan de gedragscode verbonden personen. Het gaat dan met name om de bepalingen in de gedragscode met betrekking tot het aanvaarden van relatiegeschenken, giften, uitnodigingen, nevenfuncties, het deelnemen in andere instellingen/zakelijke relaties etc. Daarnaast adviseert de compliance officer over de uitleg en toepassingen van bepalingen zoals die zijn opgenomen in de gedragscode.

Mevrouw E. Thieme, Manager Risk, Compliance & Internal Audit bij AZL N.V., is sinds 2011 als compliance officer aangesteld.

In het verslagjaar zijn door de compliance officer ten aanzien van de naleving van de gedragscode geen bijzonderheden gemeld. Een en ander is vastgelegd in de jaarlijkse verklaring van de compliance officer over boekjaar 2013.

Deelnemersraad

Gezien de omvang van het pensioenfonds is er geen deelnemersraad ingesteld.

Uitvoeringsorganisaties

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista heeft de dagelijkse uitvoering van de werkzaamheden uitbesteed aan diverse uitvoeringsorganisaties. Deze werkzaamheden betreffen vermogensbeheer, financiële administratie, pensioenadministratie en bestuursondersteuning. Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbesteede taken. Monitoring van de uitbesteede taken geschiedt onder meer op basis van de afgesloten SLA's.

De financiële administratie, pensioenadministratie, jaarverslaglegging en de bestuursondersteuning worden uitgevoerd door AZL N.V. te Heerlen. AZL N.V. stelt jaarlijks een ISAE 3402-rapportage, alsmede een In Control Statement voor processen die niet onder de ISAE3402-rapportage vallen, op. Deze documenten zijn door de auditcommissie over verslagjaar 2012 opgevraagd en in 2013 geëvalueerd.

Daarnaast wordt het bestuur van het pensioenfonds actuariael geadviseerd door Aon Consulting Nederland cv te Rotterdam. De vermogenbeheerder is ING Investment Management te Den Haag. Ook ING Investment Management verstrekt een ISAE 3402-rapportage.

Juridische ondersteuning

Stichting Pensioenfonds Invista wordt, in voorkomende gevallen, juridisch bijgestaan door mr. K. Guldemon, advocatenkantoor Van der Steenhoven Advocaten te Amsterdam.

Bestuursverslag

Algemene ontwikkelingen

Algemeen

Op vele fronten van het aanvullende pensioengebied staan veranderingen op stapel. De aangekondigde herziening van het Financieel Toetsingskader (FTK) en de inperking van het fiscale Witteveenkader raken de inhoud van de pensioenovereenkomst, de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen (Wvbp) dwingt fondsbesturen hun governance onder de loep te nemen en de consultatie over de handhaving, dan wel aanpassing, van de Algemene Pensioeninstelling (API) heeft betrekking op de feitelijke uitvoering van de pensioenregelingen.

Voorts zijn er daarnaast drie nieuwe, reeds aangekondigde, wettelijke voornemens in de maak: aparte wetten over de pensioencommunicatie, over de invoering van het algemeen pensioenfonds en over de wijziging van het systeem van waardeoverdrachten. Deze voornemens moeten allemaal voor het einde van 2014 het Staatsblad bereiken. Het geheel van wetswijzigingen vraagt om een strakke regievoering en juiste prioritering.

Op de meeste van de bovengenoemde onderwerpen wordt hierna nader ingegaan.

Moeizame hervorming van het aanvullende pensioenstelsel

Het onderhavige boekjaar kan worden gekenmerkt door wachten op de noodzakelijke politieke besluiten over de herziening van het FTK en de invoering, als alternatief voor het huidige nominale stelsel, van de reële ambitieovereenkomst. Dit staat in schril contrast tot de herhaalde oproepen van De Nederlandsche Bank (DNB) om, zelfs op basis van onvolledige informatie over de wettelijke voorschriften, voorbereidingen te treffen voor deze herziening. Na de consultatie over de herziening van het FTK heeft staatssecretaris Klijnsma van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) op grond van de reacties op het consultatiedocument bekend gemaakt dat zij heeft besloten af te zien van het creëren van twee pensioenstelsels. Een wetsvoorstel voor de beoogde tussenvariant, die in de pensioensector kan rekenen op een breed draagvlak, zou aanvankelijk voor het einde van 2013 bij de Tweede Kamer worden ingediend. Dit is niet gehaald. Uitgangspunt blijft evenwel invoering per 1 januari 2015. Het bestuur spreekt haar zorgen uit over de haalbaarheid hiervan. Op basis van de oorspronkelijke planning heeft het bestuur in december 2013 een eerste versie van een transitieplan vastgesteld. In het voorjaar van 2014 is het transitieplan na indiening van het wetsvoorstel geactualiseerd.

Wet versterking bestuur pensioenfondsen als gelegenheid tot verbeteringen

Halverwege het boekjaar kwam, na een lange parlementaire geschiedenis met betrekking tot de medezeggenschap van gepensioneerden, de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (Wvbp) tot stand. Deze medezeggenschap is thans uitgedomd in een wettelijke verplichting om gepensioneerden in het bestuur op te nemen. De wet streeft er voorts naar de deskundigheid van het bestuur te vergroten en het intern toezicht te versterken. Bovendien wordt beoogd om de taken en bevoegdheden van de bestaande fondsorganen te stroomlijnen. De vorenstaande doelstellingen kunnen onder meer worden gerealiseerd door middel van de introductie van twee nieuwe bestuursmodellen, ter vervanging van het huidige paritaire bestuursmodel. Het gaat dan om het zogenaamde gemengde bestuursmodel of one tier board en het onafhankelijk bestuursmodel. DNB ziet in de wetswijziging een uitgelezen kans voor de fondsbesturen om hun fondsorganisatie aan een kritisch onderzoek te onderwerpen en aan te passen aan de maatschappelijke veranderingen en eisen.

Na de totstandkoming van de wet werd het invoeringstraject nader ingevuld. Omdat de aanpassingen in de fondsorganisatie met ingang van 1 juli 2014 operationeel moeten zijn en DNB een daaraan voorafgaande periode nodig heeft om de gewijzigde fondsdocumenten en wisselingen in het bestuur te beoordelen op deskundigheid en integriteit, dienen de voorbereidende werkzaamheden uiterlijk 1 april 2014 gereed te zijn. DNB gaat er in dit verband vanuit dat de fondsbesturen daarom nog voor het einde van het onderhavige boekjaar op hoofdlijnen weten voor welk bestuursmodel zij kiezen. Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista heeft zich in het verslagjaar georiënteerd op het bestuursmodel dat het meest geschikt is voor het fonds. Naar aanleiding hiervan is besloten het paritaire bestuursmodel te handhaven. Een overweging hierbij is geweest dat het bestuur het huidige

bestuursmodel, mede hangende de discussie over de toekomst van het fonds, voorlopig wenst voort te zetten. Daarnaast is het bestuur van mening dat het huidige model goed functioneert. Wel dient er in het bestuur een vertegenwoordiger van pensioengerechtigden te worden benoemd. Voor de vertegenwoordiging van pensioengerechtigden in het bestuur is in januari 2014 een schriftelijke oproep tot kandidaatstelling aan de pensioengerechtigden verstuurd. Gezien het feit dat er maar een kandidaatstelling is ontvangen, zijn er geen verdere verkiezingen nodig gebleken.

Code Pensioenfondsen

Tegelijk met de Wvbp zijn de Principes voor goed pensioenfondsbestuur d.d. 6 december 2005 van de Stichting van de Arbeid (STAR) vervangen door de zogenaamde Code Pensioenfondsen. Aan deze Code, die door de Pensioenfederatie en de STAR gezamenlijk is ontworpen, is ondertussen een wettelijke grondslag gegeven. Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista heeft in het onderhavige boekjaar de Code beoordeeld op zijn gevolgen en zal begin 2014 de navolging van deze normen geheel of gedeeltelijk meenemen in het transitieproces in verband met de Wvbp. Over de toepassing of uitleg, indien bepaalde normen niet worden nageleefd, dan wel daarvan wordt afgeweken, zal het bestuur dan ook in het jaarverslag over 2014 voor het eerst verantwoording afleggen.

API-consultatie

Ook in het boekjaar 2013 blijven de bestuurlijke aspecten en een effectieve uitvoering van de pensioenregelingen tegen acceptabele kosten de aandacht van de fondsbesturen vragen. Diverse besturen van pensioenfondsen overwegen te liquideren, dan wel zoeken naar samenwerking met andere fondsen. In dit kader zijn in het recente verleden andere uitvoeringsvehikels in het leven geroepen, te weten de zogenaamde premie pensioeninstelling (PPI), specifiek ten behoeve van de uitvoering van beschikbare premiereregelingen, en het multi-opf. Als voorlopig sluitstuk van deze ontwikkeling zou de algemene pensioeninstelling (API) in een behoefte moeten gaan voorzien.

Staatssecretaris vroeg de pensioensector dan ook om te reageren op haar vraag of de API een toegevoegde waarde kon betekenen ten opzichte van de bestaande en nieuwe uitvoeringsvormen. Op basis van de ontvangen adviezen heeft zij, in het begin van 2014, een voorontwerp van wet openbaar gemaakt, waarin ze een andere fondsorganisatie dan de API, het zogenaamd algemeen pensioenfonds, voorstelt. Zij wil dit fondstype reeds met ingang van 2015 mogelijk maken.

De Europese dimensie van de Nederlandse pensioeninstellingen lijkt steeds verder naar de achtergrond te raken. Niet alleen met betrekking tot de verzekeraars, ook een interne markt van pensioeninstellingen met grensoverschrijdende dienstverlening lijkt nog ver weg. Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista houdt de verdere ontwikkelingen rondom het wetsvoorstel nauwlettend in de gaten.

Inperking van de fiscale facilitering van de pensioenopbouw in twee stappen

Met ingang van 1 januari 2014 zijn de maximaal toegestane opbouwpercentages voor middel- en eindloonregelingen neerwaarts aangepast en is vanaf 1 januari 2015 een verdergaande verlaging in het vooruitzicht gesteld. De lagere opbouwpercentages vanaf 2014 passen bij een verhoging van de pensioenleeftijd naar 67 jaar, omdat het niet in de bedoeling van het kabinet lag dat de latere pensioenleeftijd en dientengevolge twee jaar langere pensioenopbouw uiteindelijk zouden uitmonden in hogere pensioenuitkomsten. In het hoofdstuk over de fondsspecifieke ontwikkelingen worden de pensioen-technische en administratieve aanpassingen als gevolg hiervan behandeld.

Om aan de Europese stabiliteitsnormen te voldoen, moet de Nederlandse regering bezuinigen op zijn overheidsuitgaven. De fiscale facilitering van de aanvullende, collectieve pensioenopbouw kon aan dit proces niet ontkomen. Daarom wordt met ingang van 2015 naar een verdergaande inperking van het Witteveenkader gestreefd. De wetgeving ter zake strandde echter in de Eerste Kamer. Inmiddels zijn, met instemming van de oppositiepartijen D66, ChristenUnie en SGP, de wijzigingsvoorstellen aangepast. Opvallend in de voorstellen zijn de aftopping van de pensioenopbouw in de tweede pijler en vooral het scheppen van waarborgen dat de lagere pensioenopbouw ook daadwerkelijk wordt vertaald in een lagere premie. Het pensioenstelsel wordt hiermee tot een instrument gemaakt om de Nederlandse economie, ofwel de binnenlandse consumptieve bestedingen, te bevorderen.

De lagere pensioenopbouw in de tweede pensioenpijler en de herstelplannen, die nog voor diverse pensioenfondsen van kracht zijn (na herstel van de reserve dient nog een versterking van de financiële buffers plaats te vinden), vallen in de tijd samen met een wens van de overheid dat pensioenfondsen –zoals gezegd– een bijdrage leveren aan het herstel van de Nederlandse economie. Er wordt een toenemend beroep op de vermogens van de pensioenfondsen gedaan, in te zetten bij de woningmarkt, het midden- en kleinbedrijf, duurzame energie en de infrastructuur.

De Pensioenfederatie heeft het kabinet laten weten dat de pensioenfondsen in vrijheid moeten kunnen blijven beslissen over financieringsverzoeken en dat de gevraagde investeringen primair in het belang van de aanspraak- en pensioengerechtigden moeten zijn.

In dit jaarverslag wordt voor het eerst inzicht in de beleggingen op Nederlands grondgebied gegeven. De positie in Nederland waren eind december 2013 aanwezig in de vastrentende en aandelenportefeuille. Het totaal bedroeg € 10,6 miljoen. Vanaf het boekjaar 2014 zal deze informatie verplicht in het jaarverslag van Stichting Pensioenfonds Invista worden opgenomen.

Convenant arbeidsongeschiktheidspensioen en premievrijstelling

In het begin van het boekjaar hebben het Verbond van Verzekeraars en de Pensioenfederatie een convenant gesloten over de dekking van het arbeidsongeschiktheidspensioen en de premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. Aanleiding voor het sluiten van dit convenant is dat in de praktijk is gebleken dat zieke of gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers moeizaam van baan wisselen. Als pensioenfondsen en verzekeraars het convenant volgen, wordt de arbeidsongeschiktheidsdekking op dezelfde wijze uitgevoerd en lopen werknemers zo min mogelijk verzekeringsrisico's als ze van werkgever wisselen. De pensioenuitvoerders dragen zodoende bij aan het bevorderen van de baanmobiliteit in Nederland.

De voornaamste afspraak is dat een arbeidsongeschiktheidspensioen wordt gedekt door de pensioenregeling waarin de werknemer deelnemer was op de eerste ziekte dag, inclusief latere toenames in de mate van arbeidsongeschiktheid. Hetzelfde geldt voor de premievrijstelling wegens arbeidsongeschiktheid.

Toezichtontwikkelingen

De herziening van het FTK (nog geen ingediend wetsvoorstel) en de versterking van de pensioenfondsbesturen (voltooide wetgeving) zijn voor DNB aanleiding geweest om bij de besturen zogenaamde transitie- of stappenplannen op te vragen en enquêtes en nadere vragenlijsten in te stellen. Daarnaast publiceert de toezichthouder in toenemende mate Q & A's (vragen en antwoorden) over deelonderwerpen. De gedetailleerde antwoorden helpen de fondsbesturen enerzijds in het concreet maken van hun aanpassingen, maar tenderen anderzijds naar een rule based (in plaats van principle based) toezicht.

DNB heeft voor het onderhavige boekjaar wederom een duidelijk overzicht gepubliceerd van onderzoeken naar het functioneren van de pensioenfondsen. Zo heeft onder meer onderzoek plaatsgevonden naar de beheersing van de risico's van de uitbesteding van de pensioenadministratie, naar de renterisico's en de beleggingen in en waardebepaling van commercieel vastgoed, alsmede naar de kwaliteit van de rapportages. De onderzoeksactiviteiten van DNB nemen in omvang toe en hebben hun weerslag op de jaarlijkse, over de pensioenfondsen omgeslagen, toezichtheffing.

Fondsspecifieke Ontwikkelingen

Goed pensioenfondsbestuur

Naleving Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur

Stichting Pensioenfonds Invista draagt zorg voor de waarborging van goed pensioenfondsbestuur. Dit volgt uit de principes voor pension fund governance (PFG) van de Stichting van de Arbeid, die per 1 januari 2007 zijn verankerd in de Pensioenwet. Deze principes betreffen onder meer een zorgvuldig bestuur, transparante en open communicatie, deskundigheid en functioneren van het bestuur, verantwoording en intern toezicht. Tegelijk met de introductie van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (Wvbp) zijn de voornoemde Principes voor goed pensioenfondsbestuur per 1 januari 2014 vervangen door de zogenaamde Code Pensioenfondsen.

Aan deze Code zal per 1 juli 2014 een wettelijke grondslag gegeven worden. Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista heeft reeds in 2013 een aanvang gemaakt met de beoordeling van de in deze Code opgenomen normen. Begin 2014 zijn de gevolgen en de eventuele gehele of gedeeltelijke navolging hiervan in het transitieproces in verband met de introductie van de Wet versterking bestuur pensioenfonds (Wvbp) door het bestuur in kaart gebracht. Het komende boekjaar zal dan ook benut worden om, zowel de Wet versterking bestuur pensioenfonds als de Code Pensioenfonds, (gedeeltelijk) te implementeren. Het bestuur zal in het jaarverslag over 2014 voor het eerst verantwoording afleggen omtrent de nadere toepassing van de normen zoals vastgelegd in de Code.

Het beleid van Stichting Pensioenfonds Invista is voorts gericht op een integere bedrijfsvoering. Deze verantwoordelijkheid is vastgelegd in artikel 143 van de Pensioenwet. Dit houdt onder meer in het beheersen van bedrijfsprocessen en -risico's, integriteit, soliditeit van het pensioenfonds en het beheersen van de financiële positie over de langere termijn door de periodieke uitvoering van een continuïteitsanalyse.

Intern toezicht en Verantwoordingsorgaan

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista besteedt, conform de Pensioenwet en de daarin opgenomen eisen voor goed pensioenfondsbestuur, veel aandacht aan de opzet en inrichting van de organisatie, inclusief de interne beheersing. Statutair dan wel reglementair is bepaald hoe het bestuur omgaat met de rol als bestuur en invulling geeft aan begrippen als goed bestuur, verantwoording en intern toezicht.

Naar aanleiding van de principes voor goed pensioenfondsbestuur heeft het bestuur met ingang van 2008 een verantwoordingsorgaan (VO) ingesteld.

In verband met de introductie van de Wet versterking bestuur pensioenfonds per 1 juli 2014 en de Code Pensioenfonds per 1 januari 2014, heeft het bestuur reeds in 2013 de gevolgen hiervan voor de governance structuur van Stichting Pensioenfonds Invista in kaart gebracht. Naar aanleiding hiervan zijn ook de gevolgen voor zowel de samenstelling, de taken, alsmede de bevoegdheden van het Verantwoordingsorgaan nader bezien en met het Verantwoordingsorgaan besproken. Begin 2014 zal het bestuur, met advisering van het Verantwoordingsorgaan, overgaan tot de benodigde aanpassingen van de fondsdocumenten en de praktische invulling hiervan verder in gang zetten.

Op 12 november 2013 heeft er een gezamenlijke vergadering tussen het bestuur en het Verantwoordingsorgaan plaatsgevonden. Tijdens deze vergadering zijn onder ander de navolgende zaken aan de orde geweest:

- de financiële positie van het pensioenfonds, mede in relatie tot het herstelplan en de eventuele noodzaak om een korting van de pensioenaanspraken en -rechten door te voeren;
- de bespreking jaarwerkprocedure 2012 en planning jaarverslag 2013;
- pensioenactualiteiten en impact voor het pensioenfonds, waaronder de introductie en de gevolgen van de Wet versterking bestuur pensioenfonds en de Code Pensioenfonds, alsmede de gevolgen van het gewijzigde Witteveenkader per 1 januari 2014 voor de huidige pensioenregeling; en
- de toekomstvisie van het pensioenfonds.

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan. In dit jaarverslag wordt separaat verslag gedaan van de bevindingen van het Verantwoordingsorgaan ten aanzien van het door het bestuur in 2013 gevoerde beleid. Het oordeel van het Verantwoordingsorgaan is verderop in dit jaarverslag opgenomen.

In het kader van goed pensioenfondsbestuur dient het bestuur voorts zorg te dragen voor intern toezicht. Het bestuur heeft in 2008 besloten het interne toezicht in te vullen door middel van een visitatiecommissie, die minimaal eens in de drie jaar de beleids- en

bestuursprocedures en -processen, de checks and balances, de wijze waarop de uitvoering van de regeling wordt bestuurd en aangestuurd en de wijze waarop wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn beoordeelt.

In 2012 heeft het bestuur wederom besloten om de visitatie te laten verrichten door VC Holland. Op 14 maart 2013 heeft deze visitatie dan ook plaatsgevonden. Een samenvatting van het rapport van de Visitatiecommissie, alsmede de reactie van het bestuur hierop, is verderop in dit jaarverslag opgenomen.

In verband met de introductie van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen per 1 juli 2014 en de Code Pensioenfondsen per 1 januari 2014, heeft het bestuur ook de gevolgen voor de inrichting, de taken, alsmede de bevoegdheden van het intern toezicht nader bezien. De voornaamste wijziging betreft de verplichte jaarlijkse uitvoering van een visitatie door de Visitatiecommissie. Begin 2014 zal het bestuur, na advisering door het Verantwoordingsorgaan, overgaan tot de benodigde aanpassingen van het reglement Visitatiecommissie en de praktische invulling hiervan verder in gang zetten.

Compliance Officer

In het verslagjaar zijn door de compliance officer geen bijzonderheden gemeld.

Zelfevaluatie bestuur

Overeenkomstig de principes voor goed pensioenfondsbestuur heeft het bestuur in artikel 6 van de Statuten een procedure opgenomen teneinde zijn eigen functioneren, zowel van het bestuur als geheel als van de individuele bestuursleden periodiek te evalueren. Deze zelfevaluatie heeft in het verslagjaar op zowel op collectief als individueel niveau plaatsgevonden tijdens de jaarlijkse tweedaagse cursus, die dit jaar wederom in november plaatsvond.

Deskundigheidsbevordering

Het bestuur besteedt veel aandacht aan deskundigheidsbevordering van zowel het bestuur als de leden van het Verantwoordingsorgaan. Het bestuur heeft gedurende het verslagjaar een herzien deskundigheidsplan opgesteld in verband met de actualisering van het opleidingsplan gedurende 2013. Verder heeft het bestuur als collectief wederom een jaarlijkse tweedaagse cursus in november 2013 gehouden. Tijdens deze cursus zijn diverse pensioenactualiteiten en de toekomstige impact hiervan voor het pensioenfonds aan de orde gekomen. Daarnaast is er voortdurende aandacht besteed aan de deskundigheidsbevordering van individuele bestuursleden door middel van het bijwonen van diverse vervolgcursussen, seminars en bijeenkomsten.

Naleving wet- en regelgeving

Overtredingen van wet- en regelgeving zijn het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista niet bekend.

In 2013 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd.

Er zijn door DNB in het verslagjaar verder ook geen aanwijzingen gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is de bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Gedragscode

Jaarlijks wordt door de bestuursleden bevestigd dat zij de gedragscode nageleefd hebben. Deze verklaring is over boekjaar 2013 door het bestuur afgegeven.

Uitbesteding

Het bestuur voert regelmatig overleg met de uitvoeringsorganisaties over de dienstlevering overeenkomstig de service level agreement. De auditcommissie heeft in 2014 zowel de door AZL N.V. als de door ING IM afgegeven ISAE 3402-rapportage over 2013 beoordeeld. Op basis hiervan zijn geen bijzonderheden geconstateerd.

Communicatie

In 2013 heeft het bestuur wederom veel aandacht besteed aan communicatie. Het bestuur heeft de afgelopen twee jaar, mede in verband met de ontstane maatschappelijke onrust rondom de financiële positie van pensioenfondsen en de eventueel daaruit voortvloeiende te nemen kortingsmaatregelen, tijdens de deelnemersvergadering in 2013 een uitgebreide presentatie aan de aanwezige deelnemers gegeven omtrent de financiële positie van het pensioenfonds op dat moment, alsmede de eventueel te nemen maatregelen indien de financiële positie ultimo 2013, afgezet tegen het herstelplan, ontoereikend zou blijken te zijn. Deze presentaties zijn eveneens via de website van het pensioenfonds aan alle deelnemers beschikbaar gesteld. Verder zijn de deelnemers geïnformeerd omtrent de financiële positie ultimo 2013, alsmede het feit dat er geen besluit tot korting van pensioenaanspraken en ingegane pensioenen per 1 april 2014, gelet op de financiële positie van het pensioenfonds ultimo 2013 genomen hoeft te worden. Daarnaast zijn de deelnemers ultimo 2013 schriftelijk geïnformeerd over de gevolgen van het herziene Witteveenkader per 1 januari 2014 voor de pensioenregeling. Sociale partners hebben in december 2013 naar aanleiding van deze wetswijziging besloten om per 1 januari 2014 een nieuwe pensioenregeling te introduceren waarin de pensioenleeftijd is verhoogd naar 67 jaar. Vanaf 1 januari 2014 vindt de toekomstige opbouw plaats gebaseerd op een pensioenleeftijd van 67 jaar. Daarnaast heeft het bestuur besloten om de per 31 december 2013 opgebouwde pensioenaanspraken collectief actuarieel neutraal om te zetten naar pensioenleeftijd 67. Deelnemers krijgen door de verruiming van de flexibiliseringsmogelijkheden de mogelijkheid om nog steeds met 65 jaar met pensioen te gaan.

Bestuursvergaderingen

Het bestuur van het pensioenfonds Invista heeft het afgelopen jaar zeven maal vergaderd. De belangrijkste onderwerpen waren:

- de vaststelling van de jaarstukken 2012;
- de ontwikkeling van de financiële positie van het fonds gedurende het verslagjaar in verband met een mogelijk te nemen voorgenomen kortingsbesluit per 1 april 2014;
- de gevolgen van de introductie van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen per 1 juli 2014 en de Code Pensioenfondsen per 1 januari 2014 voor de governance structuur;
- de gevolgen van de herziening van het Witteveenkader per 1 januari 2014 voor de huidige pensioenregeling;
- de visitatie door de Visitatiecommissie;
- de gewijzigde fondsdocumenten;
- de opstelling van een transitieplan nieuw FTK per 1 januari 2014;
- de toekomstvisie van het pensioenfonds; en
- de verlenging van het huidige kapitaalcontract per 1 januari 2013 met Nationale-Nederlanden.

Deelnemersvergadering

In november 2013 heeft de algemene deelnemersvergadering plaatsgevonden op de locatie Kerkrade. Het bestuur gaf hierbij een toelichting op de belangrijkste gebeurtenissen in zowel 2012 als 2013, alsmede haar visie op de toekomstige ontwikkelingen.

Uitvoeringskosten

Op basis van de door de Pensioenfederatie gepubliceerde Aanbevelingen uitvoeringskosten geeft het bestuur in de navolgende opstelling inzicht in de uitvoeringskosten die het fonds in 2013 heeft gemaakt.

Kostenoverzicht 2013

	2013	2012
Pensioenbeheer		
[a] Kosten in euro per deelnemer	€ 1.613,-	€ 1.743,-
Vermogensbeheer		
[b] Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,18%	0,16%
[c] Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,16%	0,31%

Kosten van het pensioenbeheer (zie categorie a) bestaan uit de kosten van uitbesteding, bestuurskosten, advieskosten en de kosten van toezicht. De totale kosten bedragen € 571.000,-, welke voor een groot deel door de werkgever worden gefinancierd. Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen derhalve niet mee.

Kosten van het vermogensbeheer (zie b en c) kunnen in twee categorieën worden onderscheiden. De eerste categorie betreft de kosten die rechtstreeks zijn af te leiden uit de staat van baten en lasten. Daaronder vallen de beheervergoeding aan de vermogensbeheerder(s) en overige beheervergoedingen. Dit betreft een bedrag van € 206.000,-. De tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet rechtstreeks af te leiden uit de jaarrekening en zijn geschat op € 183.000. De totale kosten vermogensbeheer komen daarmee uit op circa € 389.000.

Kosten per beleggingscategorie

(Bedragen x € 1.000,-)

Beleggingscategorie	Performance			Totaal
	Beheer- kosten	gerelateerde kosten	Transactie- kosten	
Vastgoed	1	–	–	1
Aandelen	115	–	5	120
Private equity	–	–	–	–
Vastrentende waarden	129	–	24	153
Hedgefunds	–	–	–	–
Commodities	16	–	–	16
Overige beleggingen	–	–	–	–
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	261	–	29	290
Kosten overlay beleggingen	–	–	–	–
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	261	–	29	290

Beleggingscategorie	Performance			Totaal
	Beheer- kosten	gerelateerde kosten	Transactie kosten	
Overige vermogensbeheerkosten				
Kosten vermogensbeheer pensioenfondsen en bestuursbureau	-	-	-	-
Kosten fiduciair beheer	-	-	-	-
Bewaarloon	-	-	-	-
Advieskosten vermogensbeheer	-	-	-	-
Overige kosten	99	-	-	99
Totaal overige vermogensbeheerkosten	99	-	-	99
Totaal kosten vermogensbeheer via ING Investment Management	360	-	29	389

Pensioenparagraaf

Kenmerken regeling

In het boekjaar is de bestaande pensioenregeling gewijzigd in verband met de toetreding van nieuwe deelnemers van de vestiging Born per 21 december 2012. De betreffende werknemers bouwen pensioenaanspraken op op basis van een pensioenregeling die in grote mate overeenkomt met het bestaande pensioenreglement B. Omdat de regeling niet exact gelijk is, is het bestaande pensioenreglement B gedurende het boekjaar specifiek voor deze groep deelnemers aangepast.

De kenmerken van de pensioenregelingen geldend per 1 januari 2006 zijn op hoofdlijnen als volgt:

Pensioenreglement A

Pensioenreglement A is van toepassing op werknemers van de vestigingen Dordrecht en Rozenburg die deelnemer waren aan de vorige regeling, en zowel op 31 december 2005 als op 1 januari 2006 in dienst waren, alsmede op werknemers die op of na 1 januari 2006 werkzaam zijn bij de vestiging Kerkrade. Deze regeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling. Deze pensioenregeling wordt op grond van de Pensioenwet gekarakteriseerd als een uitkeringsovereenkomst.

Pensioengevend salaris: Het pensioengevend salaris is gelijk aan 13,96 maal het bruto maandsalaris van de deelnemer, inclusief de ploegentoeslag en exclusief de afbouwtoeslag.

Franchise: De franchise bedraagt (1 januari 2013) € 14.410,- en wordt jaarlijks per 1 januari verhoogd met de gemiddelde (CAO-) loonstijging bij alle vestigingen van INVISTA (Nederland) B.V. De franchise zal in enig jaar niet minder bedragen dan de minimaal fiscaal toegestane franchise.

Pensioengrondslag: De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Bij een verlaging van de pensioengrondslag blijven de reeds opgebouwde pensioenaanspraken behouden.

Toetredingsleeftijd: De toetredingsleeftijd is 21 jaar.

Ouderdomspensioen: Het ouderdomspensioen is gelijk aan de som van de jaarlijks opgebouwde pensioenaanspraken. Het in enig jaar op te bouwen ouderdomspensioen bedraagt 2% van de voor dat jaar vastgestelde pensioengrondslag. Het ouderdomspensioen wordt vanaf de ingangsdatum levenslang uitgekeerd.

Partnerpensioen: Het partnerpensioen is gelijk aan 70% van het ouderdompensioen. Het partnerpensioen wordt op opbouwbasis verzekerd voor de partner met wie de (gewezen) deelnemer, uiterlijk op de ingangsdatum van het ouderdompensioen is gehuwd, dan wel een geregistreerd partnerschap is aangegaan in de zin van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, dan wel ongehuwd samenwoont op basis van een notarieel verleden samenlevingsovereenkomst. Voor de wijze van vaststelling van het partnerpensioen wordt geen onderscheid gemaakt tussen genoemde drie categorieën partners. Bij echtscheiding, ontbinding na scheiding van tafel en bed, ontbinding van het geregistreerd partnerschap, dan wel ontbinding van het samenlevingscontract, heeft de ex-partner recht op bijzonder partnerpensioen.

Wezenpensioen: Het wezenpensioen is gelijk aan:

- 20% van het ouderdompensioen, indien er een wees is;
- 35% van het ouderdompensioen, indien er twee wezen zijn;
- 45% van het ouderdompensioen, indien er drie of meer wezen zijn.

Indien er meerdere wezen zijn, wordt het wezenpensioen evenredig verdeeld over alle wezen. Voor volle wezen wordt het wezenpensioen verdubbeld.

Part-time medewerkers: Voor part-time medewerkers wordt een pensioen opgebouwd naar rato van het percentage dat de medewerker werkzaam is.

Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid: De deelnemer die recht heeft op een uitkering krachtens de WAO of de WIA komt in aanmerking voor premievrije voortzetting van de pensioenopbouw indien en zolang zijn arbeidsongeschiktheid meer bedraagt dan 80%.

Toeslagverlening: Indien en voor zover de financiële middelen van het fonds dit toelaten worden er jaarlijks per 1 januari toeslagen verleend op de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten. Bij de toeslagverlening wordt onderscheid gemaakt tussen actieve deelnemers en inactieve deelnemers (pensioengerechtigden en gewezen deelnemers).

De toeslagverlening van degenen die voorafgaand aan het tijdstip van toeslagverlening actief deelnemer waren, vindt maximaal plaats met de gemiddelde CAO-loonstijging bij INVISTA (Nederland) B.V. over de periode januari-januari van het afgelopen kalenderjaar. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is een reserve gevormd.

De toeslagverlening van degenen die voorafgaand aan het tijdstip van toeslagverlening inactief waren, vindt maximaal plaats met de stijging van de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens, zoals vastgesteld door het CBS, over de verstreken periode oktober - oktober van het afgelopen kalenderjaar. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Er wordt voor deze voorwaardelijke toeslagverlening geen reserve gevormd en er wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.

Flexibilisering: De (gewezen) deelnemers hebben op de pensioeningangsdatum de volgende flexibele keuzemogelijkheden:

- Uitruil van ouderdompensioen en partnerpensioen onderling;
- Vervroegde uitkering van het ouderdompensioen en wel tussen de 60-jarige en 65-jarige leeftijd;
- Uitruil van een deel van het ouderdompensioen in een AOW-overbruggingspensioen in geval van vervroegde uitkering van het ouderdompensioen;
- Deeltijdpensionering in combinatie met vervroegde uitkering van het ouderdompensioen;
- Variabele uitkering van het ouderdompensioen.

Bij gebruikmaking van de flexibiliseringsmogelijkheden worden de opgebouwde pensioenaanspraken aangepast op basis van door het fonds vastgestelde tabellen. Deze tabellen worden periodiek door het fonds gewijzigd.

Pensioenreglement B

Pensioenreglement B is van toepassing op werknemers van de vestigingen Dordrecht en Rozenburg die op of na 1 januari 2006 in dienst zijn getreden, alsmede werknemers van de vestiging Born die op 21 december 2012 in dienst waren of na genoemde datum in dienst zijn getreden. Deze regeling bestaat uit twee separate regelingen.

De basisregeling geldt voor een salarisgedeelte tot € 34.042,- per jaar (1 januari 2013). Deze regeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling.

De excedent-regeling geldt voor een salarisgedeelte boven € 34.042,- per jaar (1 januari 2013). Deze regeling is een beschikbare premieregeling, waarbij de beschikbare premie jaarlijks direct wordt omgezet in een pensioenaanspraak.

Basisregeling

Pensioengevend salaris: Het pensioengevend salaris voor werknemers die werkzaam zijn bij de vestigingen Dordrecht en Rozenburg is gelijk aan 13,96 maal het bruto maandsalaris van de deelnemer, inclusief de ploegentoeslag en exclusief de afbouwtoeslag. Het pensioengevend salaris voor werknemers die werkzaam zijn bij de vestiging Born is gelijk aan 12,96 maal het bruto maandsalaris van de deelnemer, inclusief de ploegentoeslag, de uitvoeringstoeslag, de diplomatoeslag, en de vakantietoeslag en exclusief de afbouwtoeslag. Het jaarsalaris dat maximaal voor de pensioenberekening in de basisregeling in aanmerking komt (de salarisgrens), bedraagt op 1 januari 2013 € 34.042,- en wordt jaarlijks per 1 januari verhoogd met de gemiddelde (CAO-) loonstijging bij alle vestigingen van INVISTA (Nederland) B.V.

Franchise: De franchise bedraagt (1 januari 2013) € 14.410,- en wordt jaarlijks per 1 januari verhoogd met de gemiddelde (CAO-) loonstijging bij alle vestigingen van INVISTA (Nederland) B.V. De franchise zal in enig jaar niet minder bedragen dan de minimaal fiscaal toegestane franchise.

Pensioengrondslag: De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Bij een verlaging van de pensioengrondslag blijven de reeds opgebouwde pensioenaanspraken behouden.

Toetredingsleeftijd: De toetredingsleeftijd is 21 jaar.

Ouderdomspensioen: Het ouderdomspensioen is gelijk aan de som van de jaarlijks opgebouwde pensioenaanspraken. Het in enig jaar op te bouwen ouderdomspensioen bedraagt 2% van de voor dat jaar vastgestelde pensioengrondslag. Het ouderdomspensioen wordt vanaf de ingangsdatum levenslang uitgekeerd.

Partnerpensioen: Het partnerpensioen is gelijk aan 70% van het ouderdomspensioen. Het partnerpensioen wordt op opbouwbasis verzekerd voor de partner met wie de (gewezen) deelnemer, uiterlijk op de ingangsdatum van het ouderdomspensioen is gehuwd, dan wel een geregistreerd partnerschap is aangegaan in de zin van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, dan wel ongehuwd samenwoont op basis van een notarieel verleden samenlevingsovereenkomst. Voor de wijze van vaststelling van het partnerpensioen wordt geen onderscheid gemaakt tussen genoemde drie categorieën partners. Bij echtscheiding, ontbinding na scheiding van tafel en bed, ontbinding van het geregistreerd partnerschap, dan wel ontbinding van het samenlevingscontract, heeft de ex-partner recht op bijzonder partnerpensioen.

Wezenpensioen: Het wezenpensioen is gelijk aan:

- 20% van het ouderdompensioen, indien er een wees is;
- 35% van het ouderdompensioen, indien er twee wezen zijn;
- 45% van het ouderdompensioen, indien er drie of meer wezen zijn.

Indien er meerdere wezen zijn, wordt het wezenpensioen evenredig verdeeld over alle wezen. Voor volle wezen wordt het wezenpensioen verdubbeld.

Part-time medewerkers: Voor part-time medewerkers wordt een pensioen opgebouwd naar rato van het percentage dat de medewerker werkzaam is.

Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid: De deelnemer die recht heeft op een uitkering krachtens de WAO of de WIA komt in aanmerking voor premievrije voortzetting van de pensioenopbouw indien en zolang zijn arbeidsongeschiktheid meer bedraagt dan 80%.

Toeslagverlening: Indien en voor zover de financiële middelen van het fonds dit toelaten worden er jaarlijks per 1 januari toeslagen verleend op de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten. Bij de toeslagverlening wordt onderscheid gemaakt tussen actieve deelnemers en inactieve deelnemers (pensioengerechtigden en gewezen deelnemers).

De toeslagverlening van degenen die voorafgaand aan het tijdstip van toeslagverlening actief deelnemer waren, vindt maximaal plaats met de gemiddelde (CAO-)loonstijging bij INVISTA (Nederland) B.V. over de periode januari-januari van het afgelopen kalenderjaar. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is een reserve gevormd.

De toeslagverlening van degenen die voorafgaand aan het tijdstip van toeslagverlening inactief waren, vindt maximaal plaats met de stijging van de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens, zoals vastgesteld door het CBS, over de verstreken periode oktober - oktober van het afgelopen kalenderjaar. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Er wordt voor deze voorwaardelijke toeslagverlening geen reserve gevormd en er wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.

Flexibilisering: De (gewezen) deelnemers hebben op de pensioeningangsdatum de volgende flexibele keuzemogelijkheden:

- Uitruil van ouderdompensioen en partnerpensioen onderling;
- Vervroegde uitkering van het ouderdompensioen en wel tussen de 60-jarige en 65-jarige leeftijd;
- Uitruil van een deel van het ouderdompensioen in een AOW-overbruggingspensioen in geval van vervroegde uitkering van het ouderdompensioen;
- Deeltijdpensioenering in combinatie met vervroegde uitkering van het ouderdompensioen;
- Variabele uitkering van het ouderdompensioen.

Bij gebruikmaking van de flexibiliseringsmogelijkheden worden de opgebouwde pensioenaanspraken aangepast op basis van door het fonds vastgestelde tabellen. Deze tabellen worden periodiek door het pensioenfonds gewijzigd.

Excedentregeling

Pensioengevend salaris: Het pensioengevend salaris voor werknemers die werkzaam zijn bij de vestigingen Dordrecht en Rozenburg is gelijk aan 13,96 maal het bruto maandsalaris van de deelnemer, inclusief de ploegentoeslag en exclusief de afbouwtoeslag. Het pensioengevend salaris voor werknemers die werkzaam zijn bij de vestiging Born is gelijk aan 12,96 maal het bruto maandsalaris van de deelnemer, inclusief de ploegentoeslag, de uitvoeringstoeslag, de diplomatoeslag, en de vakantietoeslag en exclusief de afbouwtoeslag.

Franchise: De franchise is gelijk aan het maximaal in aanmerking te nemen jaarsalaris in de basisregeling (de salariscensuur). Per 1 januari 2013 bedraagt deze € 34.042,- en wordt jaarlijks per 1 januari verhoogd met de gemiddelde (CAO-) loonstijging bij alle vestigingen van INVISTA (Nederland) B.V.

Pensioengrondslag: De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Bij een verlaging van de pensioengrondslag blijven de reeds opgebouwde pensioenaanspraken behouden.

Toetredingsleeftijd: De toetredingsleeftijd is 21 jaar.

Beschikbare premie en besteding: De grootte van de te verkrijgen pensioenen is afhankelijk van de voor de verzekering daarvan te stellen premie. De beschikbare premie wordt afgeleid van de pensioengrondslag en gedurende het deelnemerschap per jaar beschikbaar gesteld. De beschikbaar te stellen premie op jaarbasis is onder aftrek van de risicopremie voor de premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid, gelijk aan een leeftijdsafhankelijk percentage van de pensioengrondslag en is als volgt vastgesteld:

Leeftijdscategorie	Beschikbare Premie
Van 21 tot 25 jaar	7,4%
Van 25 tot 30 jaar	8,9%
Van 30 tot 35 jaar	10,6%
Van 35 tot 40 jaar	12,9%
Van 40 tot 45 jaar	15,5%
Van 45 tot 50 jaar	18,7%
Van 50 tot 55 jaar	22,6%
Van 55 tot 60 jaar	27,5%
Van 60 tot 65 jaar	33,5%

De beschikbare premie wordt besteed voor de verzekering van een ouderdoms-, partnerpensioen en/of wezenpensioen ten behoeve van de (gewezen) deelnemer, zijn partner c.q. pensioengerechtigde kinderen, zoals vermeld in de basisregeling.

De aanwending van de premie vindt jaarlijks plaats op basis van de door het fonds jaarlijks vastgestelde aanwendfactoren.

Kostendekkende, gedempte en feitelijke premie 2013

Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de te ontvangen feitelijke premie ten minste gelijk dient te zijn aan de conform de ABTN vastgestelde kostendekkende premie. Een premiekorting is alleen toegestaan als aangetoond kan worden dat naast de onvoorwaardelijke verplichting en het Vereist eigen vermogen ook voldoende vermogen aanwezig is om de voorwaardelijke toeslagen te kunnen nakomen.

In verband met het feit dat het pensioenfonds ultimo 2012 in een situatie van dekkingstekort verkeerde, heeft het pensioenfonds haar premiebeleid voor 2013 zodanig gewijzigd dat in geval van een dekkingstekort de te ontvangen feitelijke premie dusdanig wordt vastgesteld dat deze voldoende bijdraagt aan het herstel van de dekkingsgraad. Dit betekent dat de feitelijke premie voor 2013 ten minste gelijk dient te zijn aan de kostendekkende premie vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur (RTS) ultimo 2012 en een minimaal Vereist eigen vermogen van 4,1%. Het pensioenfonds heeft in dat kader getoetst of het reguliere premiebeleid (een gedempte premiebeleid rekening houdend met een gedempte rekenrente van 4,5%) hieraan voldoet. Op basis hiervan is vastgesteld dat de gedempte kostendekkende premie, ad € 2.722.000,- lager is dan de feitelijke premie, ad € 3.773.000,-. Daarnaast is de kostendekkende premie die bijdraagt aan herstel, zijnde € 3.361.000,-, ook lager dan de feitelijke premie. De premie draagt derhalve bij aan het herstel van de dekkingsgraad.

Gezien het bovenstaande is de actuaire van mening dat de feitelijke premie over boekjaar 2013 toereikend is.

Toeslagbeleid

Indien en voor zover de financiële middelen van het fonds dit toelaten worden er jaarlijks per 1 januari toeslagen verleend op de opgebouwde pensioenaanspraken (voorwaardelijke toeslagverlening). Bij de toeslagverlening wordt onderscheid gemaakt tussen actieve en inactieve deelnemers (gewezen deelnemers en gepensioneerden):

- De toeslagverlening aan actieve deelnemers, vindt maximaal plaats met de gemiddelde CAO-loonstijging bij INVISTA (Nederland) B.V. over de periode januari-januari van het afgelopen kalenderjaar. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt een reserve gevormd. De toeslagverlening komt overeen met categorie D4 van de toeslagenmatrix.
- De toeslagverlening aan inactieve deelnemers, vindt maximaal plaats met de stijging van de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens, zoals vastgesteld door het CBS, over de verstreken periode oktober - oktober van het afgelopen kalenderjaar. Er wordt voor deze voorwaardelijke toeslagverlening geen reserve gevormd en geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd. De toeslagverlening komt overeen met categorie D1 van de toeslagenmatrix.

De afgelopen drie jaar zijn er geen toeslagen verleend.

Voor de hoogte van de toe te kennen toeslagverlening wordt, uitgedrukt als percentage van de hiervoor genoemde maatstaven, onderstaand beleid gehanteerd. Het definitieve besluit omtrent toeslagverlening ligt echter bij het pensioenfonds bestuur: het bestuur kan besluiten om af te wijken van onderstaand beleid.

- Dekkingsgraad < 105%: 0%
- 105% < Dekkingsgraad < 120%: $(\text{Dekkingsgraad} - 105\%) / (120\% - 105\%)$
- Dekkingsgraad > 120%: 100%

Bij de toepassing van dit toeslagbeleid wordt de dekkingsgraad gehanteerd zoals deze aan DNB dient te worden gerapporteerd, dat wil zeggen gebaseerd op de door DNB maandelijks gepubliceerde rentecurve die wordt vastgesteld aan de hand van de UFR-methodiek. Het bestuur kan bij de besluitvorming ook de dekkingsgraad betrekken die wordt bepaald op basis van de actuele swapmarkt rentecurve.

Indien de financiële positie van het fonds dit toelaat heeft het pensioenfonds de mogelijkheid om extra toeslagen te verlenen. Hier kan pas sprake van zijn indien er geen situatie van reservetekort bestaat.

Jaarlijks worden de volgende elementen aan de bestemmingsreserve, bestemd voor de toeslagverlening van de actieve deelnemers, toegevoegd:

- het saldo van de beschikbare overrente (onder aftrek van de beheerskosten voor het gesepareerde depot) toe te rekenen aan de voorziening pensioenverplichtingen voor actieve deelnemers, hierbij rekening houdend met de financiële positie van het fonds;
- een jaarlijkse bijdrage van 4% van de pensioengrondslag conform de pensioenregeling die vóór 1 januari 2006 van toepassing was;
- het behaalde rendement op de bestemmingsreserve over het afgelopen boekjaar.

Rendementen behaald over reserves anders dan de bestemmingsreserve komen ten goede aan de financiële positie van het pensioenfonds. Aan de bestemmingsreserve worden, in het geval dat toeslagen worden verleend aan de actieven, de kosten voor deze toeslagen aan de bestemmingsreserve onttrokken.

De bestemmingsreserve is niet beklemd en wordt bij vaststelling van de dekkingsgraad bij het beschikbare vermogen opgeteld.

Per 1 januari 2013 heeft het bestuur besloten om, gezien de financiële positie van het pensioenfonds, geen toeslagen te verlenen aan zowel de actieve als de inactieve deelnemers. Het bestuur heeft eind 2013 een voorgenomen besluit genomen om op basis van de indexatiestaffel per 1 januari 2014 een toeslag te verlenen aan zowel actieve als inactieve deelnemers. Op 4 februari 2014 heeft het

bestuur besloten om per 1 januari 2014 aan actieve deelnemers een toeslag te verlenen van 0,35% en inactieve deelnemers een toeslag te verlenen van 0,21%. Deze toeslag is reeds verwerkt in de cijfers van 2013.

Financiële positie van het pensioenfonds

Het belegd vermogen van het pensioenfonds (inclusief liquide middelen) nam gedurende het verslagjaar toe met € 3,6 miljoen tot € 120,1 miljoen (2012: € 116,5 miljoen). Het gemiddelde rendement op basis van total return bedroeg in 2013: 3,1% (2012: 15,4%).

Bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen ultimo 2013 wordt rekening gehouden met de actuele levensverwachting. Mensen leven steeds langer en ontvangen dus langer pensioen. Stichting Pensioenfonds Invista heeft daar in de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen al rekening mee gehouden door deze per 31 december 2013 vast te stellen op basis van de AG Prognosetafel 2012-2062 met toepassing van leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen. De voorziening pensioenverplichtingen bedroeg per 31 december 2013 € 109,9 miljoen.

De berekening van deze voorziening pensioenverplichtingen heeft plaatsgevonden op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Deze rentecurve wordt voor de looptijden vanaf twintig jaar gebaseerd op de zogenoemde Ultimate Forward Rate (UFR), een kunstmatig vastgesteld renteniveau dat een lange termijn inschatting vormt van de toekomstige rente. Voor de looptijden tot twintig jaar wordt de gemiddelde marktrente gedurende de drie voorgaande maanden gehanteerd. Omdat de UFR-rentecurve hoger ligt dan de actuele swapmarkt rentecurve is de dekkinggraad op basis van de UFR-rentecurve eind 2013 hoger dan de dekkinggraad op basis van de actuele swapmarkt rentecurve. In de praktijk kunnen pensioenfonds op de financiële markten niet tegen een gemiddelde rente, dan wel een UFR-rente, beleggen of risico's afdekken. Daardoor kan het renterisico op de waardeontwikkeling van de pensioenverplichtingen minder goed worden beheerst.

Over bovenstaande problematiek hebben de beleggingscommissie en het bestuur enige tijd intern, maar ook met de vermogensbeheerder van gedachten gewisseld. Als uitkomst daarvan is in 2013 besloten om de pensioenverplichtingen ook op basis van de marktrente te bepalen en aan de vermogensbeheerder opdracht gegeven om het renterisico op basis daarvan strategisch voor 65% af te dekken.

Op basis van het hiervoor genoemd vermogen en de voorziening pensioenverplichtingen, bedraagt de aan DNB gerapporteerde dekkinggraad (op basis van UFR) van het pensioenfonds per 31 december 2013 108,6%. Naast deze dekkinggraad stelt het pensioenfonds nog steeds een dekkinggraad vast op basis van de marktrente. Deze bedroeg ultimo 2013 106,0%. De benodigde solvabiliteit onder het FTK dient zodanig te zijn dat het pensioenfonds met 97,5% zekerheid volgend jaar nog voldoende vermogen heeft om de verplichtingen op marktconforme basis over te dragen. De benodigde solvabiliteit wordt bepaald met behulp van een door DNB aangereikt standaardmodel. De minimaal vereiste dekkinggraad bedraagt 104,1% en de vereiste dekkinggraad ultimo 2013 bedraagt 117,6%. Aangezien de aanwezige dekkinggraad hoger is dan de minimaal vereiste dekkinggraad, is er ultimo 2013 geen sprake meer van een dekkingstekort. De aanwezige dekkinggraad is evenwel lager dan de vereiste dekkinggraad, waardoor er ultimo 2013 wel nog steeds sprake is van een reservetekort.

Kortetermijnherstelplan

De dekkinggraad van Stichting Pensioenfonds Invista was door de gevolgen van de kredietcrisis ultimo 2008 onder de 100% gekomen, te weten 85% ultimo december 2008. Aangezien de aanwezige dekkinggraad ultimo 2008 lager was dan de benodigde dekkinggraad, en tevens lager is dan de minimaal vereiste dekkinggraad, was er sprake van een reserve- en dekkingstekort. Deze tekorten zijn door Stichting Pensioenfonds Invista gemeld aan DNB. Stichting Pensioenfonds Invista heeft vervolgens een voorlopig kortetermijnherstelplan (conform artikel 140 Pensioenwet) opgesteld op basis van een actuele continuïteitsanalyse. Dit kortetermijnherstelplan is in concept op 31 maart 2009 bij DNB ingediend. Aangezien uit de opgestelde continuïteitsanalyse destijds bleek dat de herstelmaatregelen Stichting Pensioenfonds Invista onvoldoende herstellend vermogen gaven om uit de situatie van dekkingstekort te komen, heeft het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista de werkgever op 17 maart 2009 schriftelijk verzocht

om additionele premiestortingen. Hiertoe is er door de werkgever met Stichting Pensioenfonds Invista een aanvullende overeenkomst gesloten tot betaling van een extra storting, waarbij de werkgever (indien noodzakelijk) ultimo de jaren 2011, 2012 en 2013 extra betalingen zou doen ter grootte van maximaal € 2 miljoen per jaar, met als totaal bedrag maximaal € 6 miljoen, mocht de financiële positie van het pensioenfonds op dat moment een dergelijke betaling noodzakelijk maken. Deze bedragen zijn ook daadwerkelijk betaald. Stichting Pensioenfonds Invista heeft het concept herstelplan hierna aangepast. Het definitieve herstelplan, inclusief de aanvullende overeenkomst met de werkgever, is op 17 juni 2009 tijdens een overleg met DNB overhandigd.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds bedroeg ultimo december 2013 108,6%. Aangezien de aanwezige dekkingsgraad ultimo verslagjaar hoger is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,1%, verkeert het pensioenfonds ultimo 2013 niet meer in een dekkingstekort. De aanwezige dekkingsgraad is evenwel lager dan de vereiste dekkingsgraad van 117,6%, waardoor het pensioenfonds ultimo 2013 wel nog steeds in een situatie van reservetekort verkeert. Als gevolg van het feit dat het pensioenfonds ultimo 2013 de minimaal benodigde dekkingsgraad van 104,1% heeft behaald, is hiermee het kortetermijnherstelplan beëindigd. Een besluit tot korting van pensioenaanspraken en pensioenrechten per 1 april 2014 behoeft na de situatie ultimo 2013 dan ook niet genomen te worden. De deelnemers van het fonds zijn hierover reeds geïnformeerd. Gelet op het feit dat het fonds zich wel nog in een situatie van reservetekort bevindt, zal het langetermijnherstelplan van kracht blijven. Stichting Pensioenfonds Invista heeft gedurende 2013 haar dekkingsgraad maandelijks gerapporteerd aan DNB. Pensioenfondsen dienen verder jaarlijks de voortgang van het herstel te evalueren en hierover te rapporteren aan DNB. Begin 2014 heeft het pensioenfonds het herstelplan geëvalueerd en vervolgens aan DNB gerapporteerd.

Herverzekering

De pensioenaanspraken worden in eigen beheer opgebouwd. De risico's van overlijden en arbeidsongeschiktheid heeft het pensioenfonds verzekerd bij Nationale-Nederlanden te Den Haag.

Ten behoeve van het overlijdensrisico worden jaarlijks de risicokapitalen verzekerd. Het risicokapitaal is gelijk aan de contante waarde van een direct ingaand partnerpensioen, verminderd met de, ten behoeve van de betreffende deelnemer, aanwezige voorziening voor ouderdomspensioen.

Onder het arbeidsongeschiktheidsrisico wordt verstaan de premievrije voortzetting van de pensioenopbouw. De dekking van de premievrijstelling omvat de uitkering van een rente bij langdurige arbeidsongeschiktheid van een deelnemer ter grootte van de gelijkblijvende jaarpremie, welke voor de opbouw van de reglementaire pensioenaanspraken noodzakelijk is.

Per 1 januari 2012 is er door een wijziging van de Pensioenwet een wettelijk verbod op het aangaan van herverzekeringsconstructies met verzekeraars op basis van kapitaalcontracten in werking getreden. Hierbij is evenwel een overgangstermijn van vijf jaar van kracht geworden voor pensioenfondsen welke reeds op basis van bestaande kapitaalcontracten zijn herverzekerd. Gedurende 2012 heeft het bestuur zich dan ook gebogen over de inhoud van het bestaande kapitaalcontract om al dan niet over te gaan tot een verlenging hiervan voor een periode tot 1 januari 2017. Begin 2013 heeft het bestuur besloten om het bestaande kapitaalcontract met Nationale-Nederlanden, met inachtneming van enkele inhoudelijke wijzigingen, te verlengen tot uiterlijk 31 december 2016 met de mogelijkheid tot jaarlijkse opzegging.

Verwachte wijzigingen in het komend jaar

Zoals aan het begin van dit jaarverslag is gemeld, is er per 1 januari 2014 een nieuw fiscaal Witteveen kader geïntroduceerd, dat ook de inhoud van de pensioenovereenkomst en daarmee de pensioenregeling van Stichting Pensioenfonds Invista raakt. Sociale partners hebben zich eind 2013 gebogen over de mogelijke gevolgen hiervan ten aanzien van de pensioenregeling. In dat kader hebben sociale partners per 1 januari 2014 besloten tot een aanpassing van de pensioenrichtleeftijd naar 67 jaar, waarbij de jaarlijkse pensioenopbouw in de middelloonregeling gehandhaafd blijft op 2%. Het bestuur zal begin 2014 deze wijzigingen in de pensioenreglementen doorvoeren. Ook zal het bestuur de overige fondsdocumenten en de communicatiemiddelen ten behoeve van de deelnemers hierop aanpassen.

Verder zal het bestuur in 2014 overgaan tot de implementatie van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (Wvbp) en de Code Pensioenfondsen. Als gevolg hiervan zal voor wat betreft de samenstelling van het bestuur in ieder geval per 1 juli 2014 een gepensioneerd bestuurslid tot het bestuur dienen toe te treden. Zoals gezegd is hiertoe begin 2014 een oproep tot kandidaatstelling aan alle gepensioneerden van het pensioenfonds gestuurd.

Tot slot zal het bestuur gedurende 2014 de politieke ontwikkelingen ten aanzien van de introductie van het nieuw Financieel Toetsingskader (FTK) en de hervormingen in het pensioenstelsel, ingaande per 1 januari 2015, nauwgezet blijven volgen. Zoals al eerder in dit jaarverslag is gemeld, heeft het bestuur reeds gewerkt aan de opstelling van een eerste versie van een transitieplan naar het nieuw FTK. Het bestuur zal gedurende 2014 dit transitieplan actualiseren, zodra er een nieuw wetsvoorstel hierover is ingediend.

Overzicht verzekerdenbestand

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen-gerechtigden
Stand per 31 december 2012	276	383	63
Mutaties door:			
– Nieuwe toetreding	12	0	0
– Ontslag met premievrije aanspraak	-8	8	0
– Waardeoverdracht	0	-16	0
– Overlijden	0	0	-1
– Afkoop	0	-2	-1
– Ingang pensioen	-10	-12	23
– Andere oorzaken	0	0	0
Mutaties per saldo	-6	-22	21
Stand per 31 december 2013	270	361	84
Specificatie pensioengerechtigden		2013	2012
Ouderdomspensioen		69	49
Partnerpensioen		12	11
Wezenpensioen		3	3
		84	63

Beleggingenparagraaf

Beleggingen - Algemeen

Hoewel de invoering van het Septemberpakket Pensioenen in het najaar van 2012 en de daarin voorgeschreven Ultimate Forward Rate (UFR) - methodiek de waarde van de pensioenverplichtingen minder gevoelig heeft gemaakt voor renteschommelingen, blijven beleggingsresultaten een zeer belangrijke, bepalende factor voor de dekkingsgraad van de Nederlandse pensioenfondsen.

Dat gezegd hebbende mag worden geconstateerd dat 2013 een prima beleggingsjaar was.

Immers, volgens de AON Hewitt Pensioenthermometer is de gemiddelde dekkingsgraad van de Nederlandse pensioenfondsen in 2013 gestegen van 102% eind 2012 naar 109% per 31 december 2013. Aldus een verbetering van de dekkingsgraad van een doorsnee pensioenfonds van zo'n 7%. Een groot deel van deze dekkingsgraadverbetering is toe te schrijven aan de resultaten van de beleggingen in 2013.

Beleggingen in 2013

Mede door goede bedrijfsresultaten en een aanhoudend soepel monetair beleid van de centrale banken is in 2013 in de ontwikkelde landen een, zichzelf versterkend, economisch herstel op gang gekomen.

Een aantal belangrijke eurolanden heeft in 2013 de recessie achter zich kunnen laten en de Japanse economie wist zich eindelijk, gesteund door een stevig binnenlands stimuleringspakket (Abenomics), in 2013 aan een langjarige periode van lage economische groei en deflatie te ontworstelen. Ook de Verenigde Staten overtuigden in 2013; het Bruto Nationaal Product steeg in het afgelopen jaar met ruim 3%.

Wereldwijd stegen de aandelen in de ontwikkelde markten in 2013 zo'n 22% (uitgedrukt in euro's) en in de vastrentende sector behoorden obligaties uit de perifere landen van de eurozone en hoogrentende bedrijfsleningen tot de best presterende categorieën.

Toch was het niet alleen positief het afgelopen jaar. Het sentiment op de internationale geld- en kapitaalmarkten is in 2013 een aantal keren flink op de proef gesteld. Een dreigende crisis in de bankensector in Cyprus (welke een directe aanleiding vormde om versneld te komen tot een Europese bankenunie), zware politieke onrusten in het Midden-Oosten, gekibbel tussen Republikeinen en Democraten over het schuldenplafond in de VS, de in november 2013 aangekondigde hervormingen in China (het zogenoemde 'Derde Plenum') en last but not least de in mei 2013 aangekondigde afbouw van monetaire stimulering ("tapering") in de Verenigde Staten, vormden serieuze bedreigingen voor het toch nog enigszins broze herstel van de wereldeconomie.

Op 2 mei 2013 bereikten de tienjaars rentes in de VS (1,6%) en Duitsland (1,2%) hun laagste punt in 2013. Op 22 mei 2013 kondigde Ben Bernanke aan dat het obligatie-aankoopprogramma door de Federal Reserve Bank geleidelijk aan afgebouwd zou gaan worden. Dit leidde tot heftige reacties op de obligatiemarkten waardoor de tienjaarsrentes in september stegen naar respectievelijk 3% in de VS en 2% in Duitsland.

De aangekondigde "tapering" legde niet alleen een bom onder het economisch herstel in de ontwikkelde markten maar had ook tot gevolg dat er grootschalige kapitaalonttrekkingen uit de opkomende landen plaatsvonden. Dit gegeven, in combinatie met lokale structuurproblemen (zoals een verzwakking van de financiële sector in China en een afnemende concurrentiekracht van de exporterende bedrijven) leidde aldaar in 2013 tot achterblijvende economische groei. In het kielzog daarvan corrigeerden de vastgoed-, obligatie- en aandelenmarkten (-6,5%) in de opkomende landen fors.

Aandelen indices ¹⁾	2013
MSCI World	21,9%
S&P Composite (Amerika)	26,7%
Nasdaq	32,3%
DJ Europe Stoxx	17,8%
AEX	20,7%
Topix (Japan)	21,5%
MSCI Emerging Markets	-6,5%

1) Total return indices (in euro).

Bron: Thomson Reuters Datastream

Beleggingen - Specifiek

2013 werd gekenmerkt door een licht stijgende rente en goede resultaten van vrijwel alle risicovolle beleggingen zoals aandelen en high yield obligaties. Uitzondering hierop waren de commodities en aandelen van opkomende markten.

De vastrentende portefeuille bestaat uit euro staatsobligaties en bedrijfsobligaties en is afgestemd op de gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen van Invista en dekt ongeveer 60% van het renterisico af. Deze portefeuille behaalde een negatief rendement van 3,3% vanwege de gestegen rente, maar presteerde beter dan de vergelijkbare benchmark die 3,9% daalde. Dit rendementsverschil wordt met name verklaard door de risicovollere positionering van de vastrentende portefeuille ten opzichte van de benchmark. Hoewel de gestegen rente een negatief rendement voor de vastrentende portefeuille opleverde, zorgde het renterisico, dat niet door het pensioenfonds werd afgedekt, op balansniveau juist voor een positief effect op de dekkingsgraad.

De aandelenportefeuille behaalde een goed rendement van 16,9%, en behaalden een betere performance dan de benchmark (16,5%). Met name het aandelenfonds en het emerging markets aandelen fonds presteerden beter dan de benchmark. De aandelen van opkomende markten presenteerden wederom slechter dan de ontwikkelde markten door verslechterende economische vooruitzichten met lagere groeiverwachtingen voor China. Deze verwachtingen hadden ook een negatief effect op het rendement van de Commodities (-10,1%).

Tevens hadden de obligaties van opkomende markten te kampen met tegenvallende performance als gevolg van de olopende rente. Dit als gevolg van 'tapering' in de Verenigde Staten waardoor geld vanuit de opkomende landen stroomde.

De goede resultaten van de aandelen zorgde uiteindelijk voor een mooi jaarresultaat van 3,1% op het totale portefeuilleniveau.

Vooruitzichten

Economie

Voor 2014 wordt uitgegaan van een verder aantrekkelijk herstel van de wereldeconomie. Met name de economieën van de VS, Japan en het Verenigd Koninkrijk zullen een bovengemiddelde groei laten zien. Dit herstel zal zich –zij het traag– verspreiden over de eurozone. Een aantal opkomende markten kan profiteren van het herstel in de volwassen economieën. Voor 2014 wordt voor de opkomende wereld een groei verwacht die ongeveer gelijk is aan het niveau van 2013 (tussen 4,5% en 5%).

De Verenigde Staten koersen in 2014 af op een economische groei van circa 3%. De overheden zullen daar in 2014 duidelijk minder bezuinigen en banken zullen soepeler kredietvoorwaarden gaan hanteren. Daarvan kunnen ook kleine en middelgrote bedrijven gaan profiteren die van groot belang zijn voor de banengroei.

Voor de eurozone wordt een groei verwacht die ruimschoots boven de 1% ligt. Het herstel wordt gedragen door minder overheidsbezuinigingen, gemakkelijker toegang tot krediet en door een aanhoudend stevig exportvolume. De groei kan worden gehinderd door structurele problemen, zoals bijvoorbeeld het gebrek aan concurrentiekracht van een aantal landen in de eurozone. Een bovengemiddeld groeitempo mag hierdoor niet worden verwacht.

Voor Japan lijkt een groei van ruim 2% in 2014 haalbaar. Onzekerheid aldaar vloeit voort uit de verhoging van de consumptiebelasting (BTW) op 1 april. Die kan leiden tot enige afzwakking van de groei in het eerste halfjaar. In het tweede halfjaar verwachten wij een hervatting van het groeitempo.

Voor 2014 kunnen zowel positieve als negatieve uitschieters niet worden uitgesloten. Zo zou de wereldeconomie wel eens beter kunnen gaan presteren dan nu kan worden ingeschat. Die kans is, gezien de banengroei, het grootst in de VS. Tot de neerwaartse risico's behoren de toenemende problemen in de opkomende markten en potentiële fouten van centrale banken en andere beleidsmakers. Een en ander kan angst op de markten uitlokken en kan het economische herstel in gevaar brengen.

Obligaties

Op de obligatiemarkten kan een verdere stijging van de rente op staatsleningen (VS, Duitsland) niet worden uitgesloten. Deze rentestijging zal echter naar verwachting –mede door aanhoudend soepel monetair beleid van de centrale banken en de forse overcapaciteit in de volwassen economieën– beperkt zijn. Op basis van het economische herstel, het aanhoudend soepele monetaire beleid en de risico/rendementskarakteristieken van de categorieën zijn de rendementsperspectieven het beste voor hoogrentende bedrijfsleningen (high yield bonds), asset backed securities en voor staatsleningen die zijn uitgegeven door de “perifere” landen in de eurozone.

Aandelen

Aandelenmarkten zullen in 2014 niet meer (zoals in 2013) primair worden gedreven door het monetaire beleid, maar zullen zich steeds meer oriënteren op de winstgroei van de uitgevende bedrijven. Verwacht wordt een koersontwikkeling die in lijn ligt met de winstgroei. De winstgroei op haar beurt zal mede worden gedreven door een verbreding van het economische herstel, door lagere rentelasten en door inkoop van eigen aandelen. Daarvan zullen Europese, Amerikaanse en Japanse aandelen het meest profiteren. Voor de opkomende wereld zijn de verwachtingen iets minder positief en kan de winstgroei iets lager uitvallen.

Vastgoedaandelen

De fundamenteën voor de vastgoedmarkten verbeteren met name in de VS (huizenmarkt), het Verenigd Koninkrijk en China. Belangrijk in dat verband is dat de ingezette verbetering van het consumentenvertrouwen zal doorzetten. Het toenemende vertrouwen bij consumenten zal dan ook, naar verwachting, kunnen doorwerken naar de kantorenmarkt en de markt van winkelpanden. Overige belangrijke “drivers” voor vastgoedmarkten zijn de relatief aantrekkelijke dividendrendementen en de verwachting dat de reële rente de komende tijd slechts beperkt zal gaan stijgen. Negatieve invloed kan uitgaan van de “tapering” door de Federal Reserve.

Beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen

Vanaf 1 januari 2013 geldt een wettelijk verbod op het (laten) uitvoeren van transacties, het verstrekken van leningen of verwerven van niet vrij verhandelbare deelnemingen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, distributie of verkoop van clustermunitie of cruciale onderdelen daarvan. Het wettelijk verbod geldt niet voor transacties in door derden beheerde beleggingsinstellingen en indices waarbij de producenten van clustermunitie en of daarbij betrokken ondernemingen, minder dan 5% van de waarde van die beleggingsinstelling of index vertegenwoordigen.

Stichting Pensioenfonds Invista heeft in het beleggingsbeleid geen specifiek beleid geformuleerd met betrekking tot de aspecten milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Het fonds belegt haar vermogen volledig in door derden beheerde beleggingsinstellingen. Op het beleggingsbeleid van deze beleggingsinstellingen heeft het bestuur geen directe invloed. Alhoewel het wettelijk verbod niet geldt voor deze beleggingsinstellingen is het bestuur hierover wel de dialoog aangegaan met de vermogensbeheerder ING Investment Management. Alhoewel de beleggingsinstellingen waarin het pensioenfonds belegt geen specifiek duurzaam karakter hebben, heeft ING IM wel verklaard veel waarde te hechten aan verantwoord beleggen. Haar strategie voor Verantwoord Beleggen is gebaseerd op vier pijlers: ING IM is ondertekenaar van UN PRI en hanteert deze principes voor Verantwoord Beleggen van de Verenigde Naties (UN PRI) in haar beleggingsproces van al haar beleggingsfondsen. In de gehele fondsrange van ING IM belegt zij niet in controversiële wapens, oefent ING IM het stemrecht op aandelen binnen de beleggingsfondsen actief uit in overeenstemming met het belang van haar klanten en biedt diverse duurzame aandelen en creditfondsen aan.

Risicoparagraaf

In onderstaande opsomming volgt een beschrijving van de belangrijkste risico's waarmee het pensioenfonds zou kunnen worden geconfronteerd. De risico's worden gekwantificeerd en gekwalificeerd vanaf pagina 68 van dit verslag.

Matchingsrisico

Het matchingsrisico is het risico dat voortvloeit uit een mismatch tussen de beleggingen en de pensioenverplichtingen die kan worden veroorzaakt door een wijziging van de rente, ongelijke looptijden van de beleggingen en de verplichtingen, valutabewegingen, liquiditeitsissues en inflatie.

Verzekeringstechnisch risico

Naast de financiële risico's staat het fonds bloot aan verzekeringstechnische risico's, waarvan het langlevens risico het belangrijkste is. Bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen worden prudente veronderstellingen gehanteerd waaronder leeftijdscorrectiefactoren alsmede toekomstige verbetering van de levensverwachting. Andere verzekeringstechnische risico's zijn kortlevens risico en arbeidsongeschiktheidsrisico.

Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Het bestuur heeft besloten om ook rekening te houden met een mogelijk aanwezig concentratierisico met betrekking tot de zich in de portefeuille bevindende staatsobligaties. Dit houdt verband met de door het bestuur gepercipieerde risico's, zoals zich dat onder andere in 2012 in de eurozone manifesteerde. Verlagen van de 'rating' (ook wel 'downgrades' genoemd) zouden bij omvangrijke posities in een debiteur tot relatief grote dalingen van het belegd vermogen en daarmee de dekkingsgraad kunnen leiden. Het bestuur acht het prudent om voor dit risico een buffer aan te houden. Het concentratierisico wordt door de beleggingscommissie gemonitord.

Beleggingsrisico zoals renterisico, prijsrisico, kredietrisico, liquiditeitsrisico en valutarisico

Renterisico is het risico dat het saldo van de marktwaarde van de portefeuille vastrentende waarden en de nominale pensioenverplichtingen op marktwaarde verandert door veranderingen in de marktrente. Het structurele renterisico wordt beheerd binnen het ALM-proces.

Prijsrisico is het risico van waarde wijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde waarbij waarde wijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie. In

aanvulling hierop kan het prijsrisico worden gehedged door het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Kredietrisico hangt samen met de beleggingen in verhandelbare schuldpapieren en op tegenpartijen. Kredietrisico op verhandelbare schuldpapieren wordt beschouwd als prijsrisico. De beheersing van deze vorm van kredietrisico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Tegenpartijrisico betreft het risico dat tegenpartijen hun verplichtingen aan het fonds niet meer kunnen nakomen, bijvoorbeeld door faillissement. Het tegenpartijrisico wordt beheerst door selectie van solide tegenpartijen en hantering van tegenpartijlimieten, al dan niet in combinatie met zekerheidstellingen.

Liquiditeitsrisico is het risico dat het fonds onvoldoende liquide middelen heeft om betalingen, waaronder de pensioenuitkeringen, te verrichten. Bij het fonds is sprake van een jaarlijkse grote netto-instroom. De waarschijnlijkheid van het liquiditeitsrisico en de impact daarvan is derhalve klein. Het liquiditeitsrisico wordt ook beperkt door de invulling van het cashmanagement. Het bestuur ziet toe op een juiste afstemming van de inkomende en uitgaande cashstromen van het fonds.

Valutarisico is het risico dat de waarde van de beleggingen verandert door veranderingen in valutakoersen. Als gevolg van koersdalingen van valuta's ten opzichte van de euro kan de waarde van beleggingen in euro's uitgedrukt dalen. Dit valutarisico kan worden afgedekt, echter heeft het bestuur het strategische beleid geformuleerd dat dit niet actief geschiedt. Alhoewel de volatiliteit van de waarde van het belegd vermogen hierdoor op korte termijn hoger kan zijn, wordt op lange termijn geen extra rendement verwacht van het afdekken van de in vreemde valuta's luidende beleggingen. Wel staat het bestuur toe dat de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds belegt, het valutarisico afdekken.

Grondstoffenrisico

Bij grondstoffen kan gedacht worden aan energie (olie), (edel)metalen en agrarische producten. Het grondstoffenrisico betreft het risico op fluctuaties van de grondstoffenprijzen. Pensioenfonds Invista heeft op basis van zijn strategische beleggingsbeleid een normgewicht van 2,5% voor deze beleggingscategorie gedefinieerd.

Operationele risico's (waaronder interne beheersing, IT en integriteitsrisico)

Het operationeel risico is het risico op verlies als resultaat van inadequate of foutieve interne processen, mensen en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen. Operationele risico's hebben een negatieve impact op een goede uitvoering van de pensioenregeling. Voor deze operationele risico's geldt wel dat een verregaande reductie onevenredig veel inspanning en kosten met zich mee kan brengen. De operationele administratieve uitvoering geschiedt door AZL N.V. De beleggingsadministratie geschiedt door ING IM. Deze partijen hebben een ISAE 3402-rapportage. Door het overleggen van deze verklaring tonen AZL N.V. en ING IM aan het pensioenfonds én aan de accountant van het pensioenfonds aan, dat de uitvoering 'in control' is. Met het overleggen van de ISAE 3402-rapportage komt het pensioenfonds tegemoet aan de Beleidsregel 'Uitbesteding Pensioenfondsen' waarin DNB heeft vastgesteld dat een pensioenfonds dat zijn administratie uitbesteedt aan een uitvoerder verantwoordelijk is en blijft voor een juiste administratie.

Uitbesteding en de risico's die hiermee samenhangen

Het bestuur heeft onder behoud van zijn verantwoordelijkheden een aantal werkzaamheden structureel uitbesteed. De uitbesteding van werkzaamheden aan een derde partij heeft tot gevolg dat het bestuur geen directe gezagsverhouding heeft met de personen die bij de derde partij feitelijk en dagelijks zijn belast met de uitvoering van die werkzaamheden. Het bestuur heeft voorts geen rechtstreeks zicht op en voert geen directe controle uit op administratieve processen, zoals uitbetaling van pensioenen, pensioenberekeningen en dergelijke. Het bestuur erkent voorts dat aan de uitbesteding het risico is verbonden van discontinuïteit van de dienstverlening door AZL N.V.

Bij alle uitbestedingsactiviteiten conformeert Stichting Pensioenfonds Invista zich volledig aan de regelgeving van DNB op het gebied van uitbesteding. Stichting Pensioenfonds Invista beschikt voor iedere extern uit te voeren activiteit over een uitbestedingsovereenkomst die voldoet aan het bij of krachtens artikel 34 van de Pensioenwet bepaalde. In voorkomende gevallen worden met de uitvoerende organisatie nadere afspraken omtrent procedures, processen, informatieverstopping en te leveren diensten vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA). In een SLA worden tenminste ook afspraken vastgelegd over de administratieve organisatie, de autorisatie en -procuratiesystemen en de interne controle van de uitvoerende organisatie. Deze SLA's worden regelmatig via een audit evaluatie onder de loep genomen door de auditcommissie van Stichting Pensioenfonds Invista.

Juridische risico's

Een pensioenfonds loopt het risico in rechte aangesproken te worden. Ten einde dit risico te beperken kan het pensioenfonds diverse maatregelen treffen. Een risico is dat de fondsstukken niet voldoen aan de wettelijke bepalingen. Een tweede risico is dat men als fondsbestuurder in persoon kan worden aangesproken. Een derde risico betreft het niet in voldoende mate vorm geven aan consistent beleid, dit maakt het pensioenfonds kwetsbaar indien het hierop wordt aangesproken. Een vierde risico betreft het niet of onduidelijk communiceren naar partijen. Een vijfde risico betreft aansprakelijkheid door het niet of niet goed uitvoeren door partijen die het pensioenfonds heeft ingehuurd.

Stichting Pensioenfonds Invista heeft ter beperking van deze risico's de navolgende maatregelen genomen:

1. Het pensioenfonds heeft een uitvoeringsorganisatie en een adviserend actuaire aangesteld. Deze toetsen bij wetwijzigingen de fondsstukken en stellen waar nodig wijzigingen voor aan het bestuur;
2. Het pensioenfonds ziet erop toe dat besluitvorming consistent en goed gedocumenteerd plaatsvindt. Deze documentatie zorgt ervoor dat ook derden de inhoud en werking van dit beleid kunnen volgen;
3. Het pensioenfonds werkt volgens een gedetailleerd communicatieplan. Dit communicatieplan bewaakt de wettelijk verplichte communicatiemomenten. Door middel van het planmatig uitvoeren van communicatie, wordt bewaakt dat het pensioenfonds aan de eisen van de wet en consistentie van de uitingen voldoet;
4. Met alle ingehuurde partijen zijn contractuele afspraken gemaakt. Partijen dienen regelmatig te rapporteren over het wel of niet voldoen aan de gemaakte afspraken. Daar waar mogelijk heeft het pensioenfonds activiteiten gescheiden ondergebracht, waardoor er een mechanisme ontstaat van controle van de ene door de ander partij.

Jaarlijks vinden er controles plaats door actuaire en accountant op de uitvoering door het fonds. Materiële onvolkomenheden worden door hen gerapporteerd. In het algemeen draagt het bestuur er zorg voor dat zij voldoende kennis en kunde bezit om haar verantwoordelijkheid te kunnen dragen. Een en ander is vastgelegd in het deskundigheidsplan van Stichting Pensioenfonds Invista.

Beheersing van de risico's

Het bestuur is verantwoordelijk voor de opzet en inrichting van de organisatie, inclusief de interne beheersing van risico's. Het bestuur heeft daartoe de risico's van Stichting Pensioenfonds Invista geanalyseerd en een beschrijving c.q. analyse hiervan opgenomen in de ABTN van Stichting Pensioenfonds Invista. Daarnaast is een integriteitsplan opgesteld aan de hand waarvan risico's zijn geïdentificeerd en van een waardering voorzien.

Voor wat betreft de financiële risico's kan worden opgemerkt dat het bestuur momenteel maandelijks wordt voorzien van managementinformatie met betrekking tot de status van de beleggingen. Minimaal twee keer per jaar wordt de vermogensbeheerder gevraagd direct aan het bestuur verantwoording af te leggen door middel van een presentatie tijdens een bestuursvergadering. Elk kwartaal wordt overlegd met de vermogensbeheerder door de beleggingscommissie.

Het bestuur streeft naar een zodanige invulling van haar beleid dat jaarlijks wordt voldaan aan de eisen ten aanzien van de financiële positie en dat dit op de lange termijn leidt tot een zo laag mogelijke en stabiele pensioenpremie.

Om dit te bewerkstelligen beschikt het bestuur over de volgende sturingsmiddelen:

1. de hoogte van de toekomstige premiebatan;
2. de hoogte van de toekomstige toeslagverlening;
3. het beleggingsbeleid.

De invloed van deze sturingsmiddelen op de financiële positie van Stichting Pensioenfonds Invista wordt jaarlijks geëvalueerd. Bij deze evaluatie speelt zowel de huidige financiële positie, alsmede de financiële positie van het pensioenfonds in de toekomst, een rol.

Continuïteitsanalyse

Om te toetsen of het beleid op lange termijn tot de gewenste ontwikkeling leidt, voert het pensioenfonds ten minste eens in de drie jaar een continuïteitsanalyse uit. Stichting Pensioenfonds Invista heeft deze continuïteitsanalyse in 2012 laatstelijk laten uitvoeren door Aon Consulting Nederland cv.

Voor wat betreft de uitbestedingsrisico's kan worden opgemerkt dat het bestuur overleg heeft gevoerd met de externe adviseurs over de dienstverlening, inclusief de service level agreements. AZL N.V. en ING IM worden gecertificeerd volgens de richtlijnen van ISAE3402. Voorts wordt het bestuur door middel van periodieke rapportages van zowel de uitvoeringsorganisatie, alsmede van externe adviseurs, in staat gesteld de risico's en fondssituatie goed te monitoren.

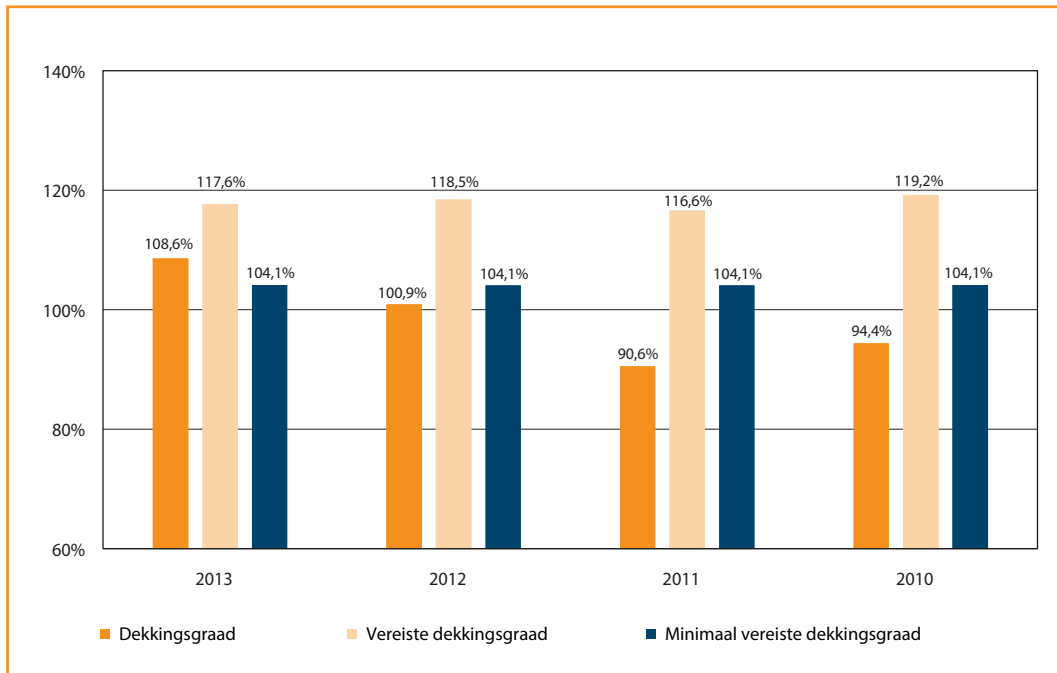
Samenvatting actuariel rapport

De managementsamenvatting toont, naast de ontwikkelingen gedurende het boekjaar, de belangrijkste financiële cijfers van het fonds. Ter vergelijking van de cijfers van het huidige boekjaar zijn referentiecijfers opgenomen.

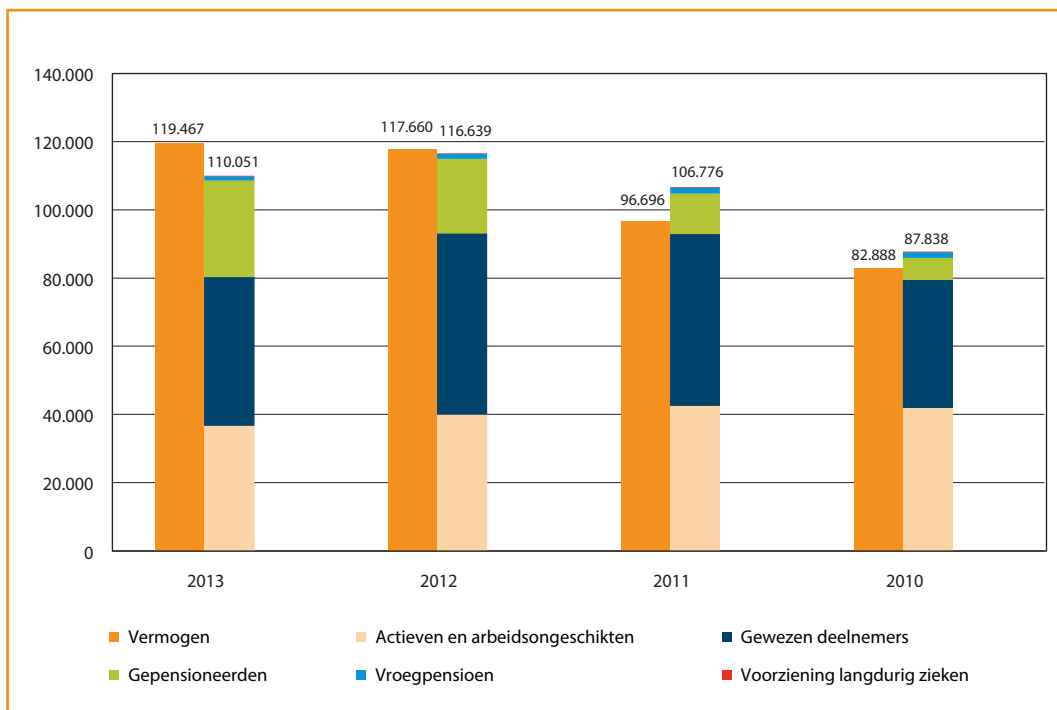
Financiële positie

De dekkingsgraad van het fonds steeg van 100,9% ultimo 2012 naar 108,6% ultimo 2013. De dekkingsgraad ultimo 2013 is daarmee hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. Het fonds verkeert daarom ultimo 2013 niet meer in een situatie van een dekkingstekort. De dekkingsgraad is wel nog lager dan de vereiste dekkingsgraad. Het fonds verkeert daarom ultimo 2013 in een reservetekort.

Navolgende grafiek laat de ontwikkeling van de dekkingsgraad zien. De dekkingsgraad is gebaseerd op een technische voorziening waarbij de voorgeschreven rentetermijnstructuur is gebruikt voor de verdiscontering. Er is conform de voorschriften van DNB gerekend met een driemaandsmiddeling en daarnaast is er gebruik gemaakt van de Ultimate Forward Rate (UFR)-methodiek.

Onderstaande grafiek geeft het vermogen en de technische voorziening(en) weer.

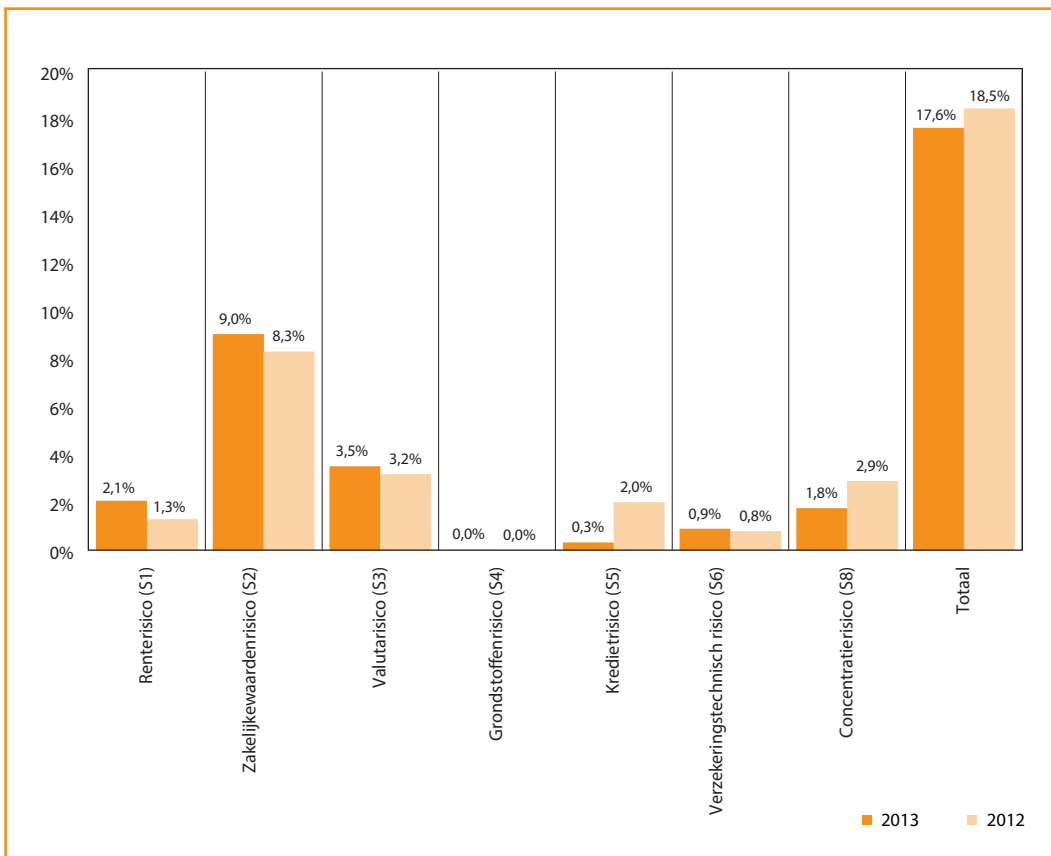

(Minimaal) vereiste financiële positie

De minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt 104,1% ultimo 2013. De vereiste dekkingsgraad wordt enerzijds vastgesteld op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille en anderzijds op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille. Ultimo 2013 bedraagt de vereiste dekkingsgraad 117,1% op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille en 117,6% op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille.

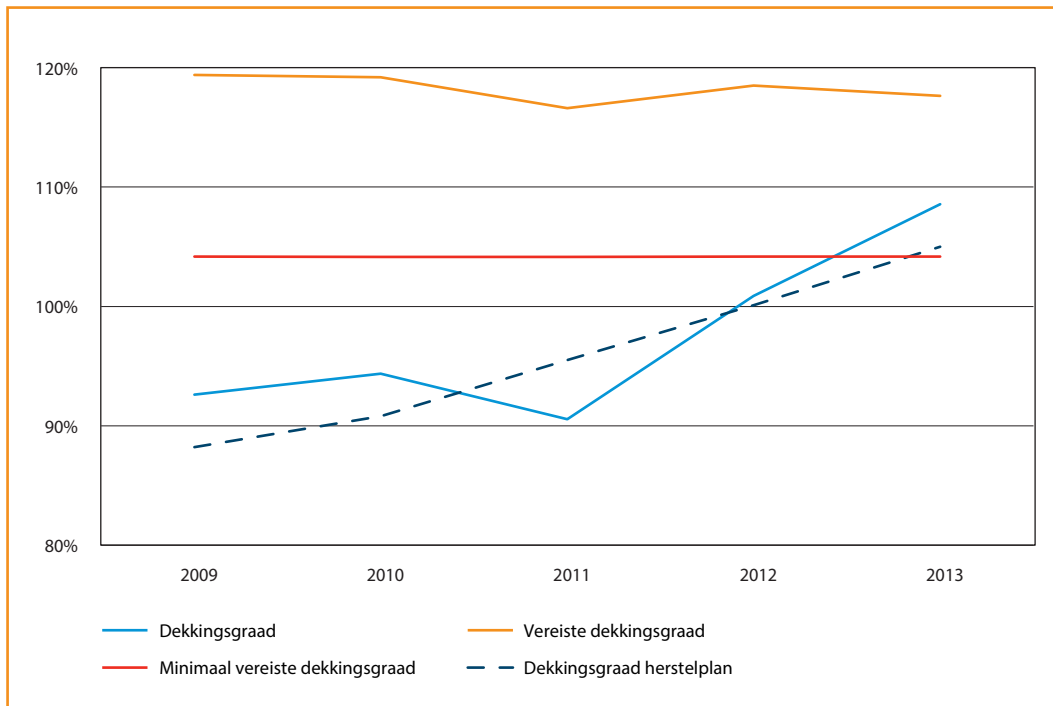
Voor de toetsing van de financiële positie is de vereiste dekkingsgraad ultimo 2013 vastgesteld als de hoogste uitkomst van beide percentages. Dit is dus 117,6% op basis van de strategische beleggingsmix.

De volgende grafiek toont de verdeling van de vereiste dekkingsgraad over de verschillende risico-componenten die gehanteerd worden voor de toetsing. Hierbij zijn de verdelingen opgenomen voor 2012 en 2013.

Herstelplan

Het fonds verkeert ultimo 2013 niet langer in een situatie van dekkingstekort. De dekkingsgraad is immers hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. De volgende grafiek toont het verwachte pad, zoals dit in het oorspronkelijke herstelplan is vastgelegd. Tevens toont de grafiek de ontwikkeling van de dekkingsgraad tot en met ultimo 2013 en de (minimaal) vereiste dekkingsgraad tot en met ultimo 2013 ¹⁾.

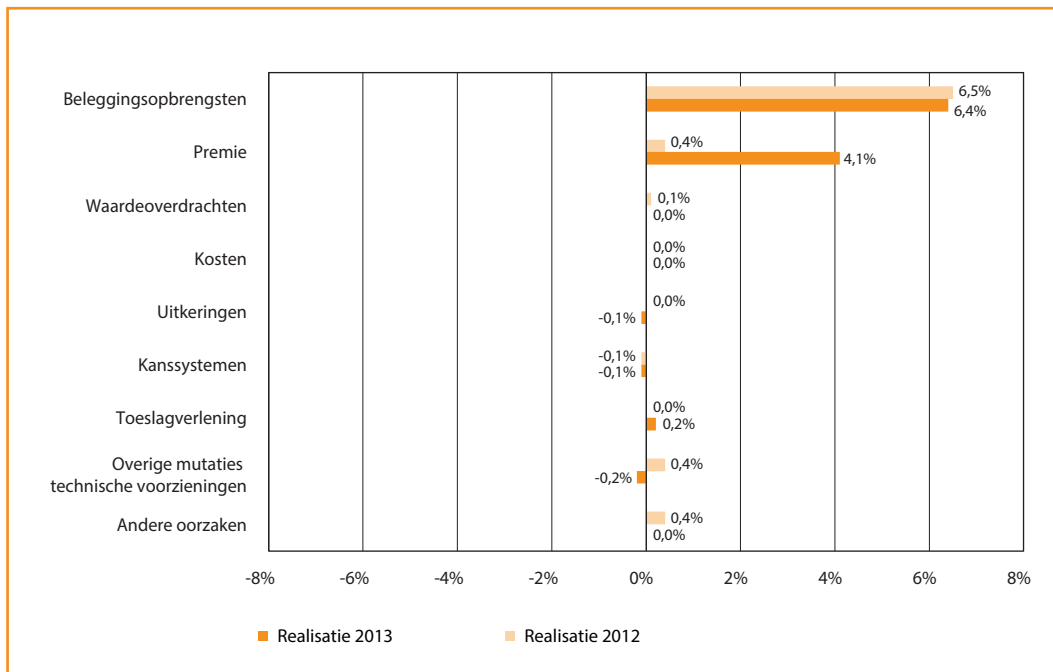

Op basis van het ingediende herstelplan zou ultimo 2013 een dekkingsgraad van 105,0% worden verwacht. De werkelijke dekkingsgraad ultimo boekjaar 2013 is 108,6%. Het fonds loopt daarmee voor op het herstelplan. Belangrijker is echter om te kijken naar de evaluatie van het herstelplan. Bij de evaluatie van het herstelplan eind 2011 heeft het fonds een voorgenomen korting uitgesproken van 1,1% per 1 april 2013. Uit de evaluatie eind 2012 is gebleken dat dankzij de gestegen dekkingsgraad een korting niet nodig was. Per 1 april 2013 is dan ook geen korting doorgevoerd.

1) De maand- en kwartaaldekkingsgraden zijn in deze grafiek niet weergegeven.

Analyse van het resultaat

De stijging van de dekkingsgraad van 7,7%-punt in 2013 volgt tevens uit het positieve resultaat van 8.395 in het boekjaar. In 2012 was er een positief resultaat van 11.101. De invloed van het resultaat op de dekkingsgraad is in de grafiek weergegeven en uitgesplitst naar mutatie-oorzaak.

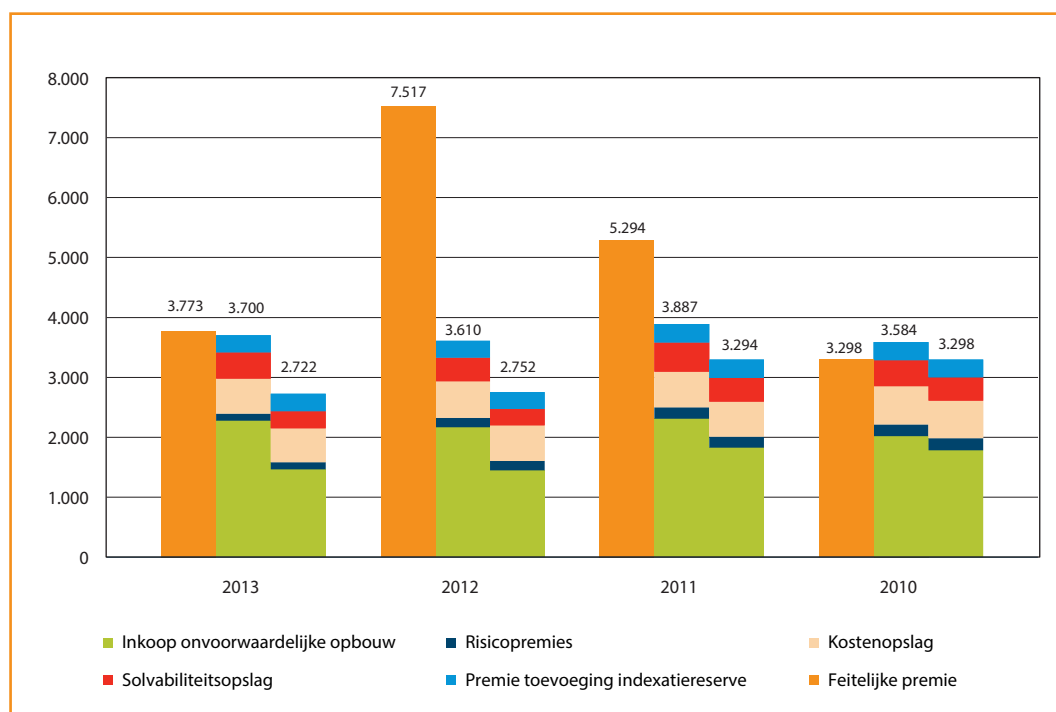

Kostendeekkende premie

De kostendeekkende premie over 2013 is vastgesteld conform de actuariële en bedrijfstechnische nota (abtn). Dit betekent dat de premie is vastgesteld op basis van een gedempt premiebeleid, rekening houdend met een rente van 4,5%. De gedempte kostendeekkende premie bedraagt 2.722. De feitelijk betaalde premie is met 3.773 hoger.

Omdat het fonds ultimo 2012 in een dekkingstekort verkeerde, moet de totale premie over 2013 bijdragen aan het herstel van het fonds. De premie die daarvoor nodig is, bedraagt 3.361. Gegeven de feitelijke premie van 3.773 is aan deze eis voldaan.

De feitelijk betaalde premie, de zuivere kostendeekkende premie en de gedempte kostendeekkende premie worden achtereenvolgens in onderstaande grafiek weergegeven. Hierbij zijn de gedempte kostendeekkende premie en de zuivere kostendeekkende premie gesplitst conform de vereisten uit de Pensioenwet.

Bestemming van het saldo

In de bestuursvergadering van 17 juni 2014 heeft het bestuur besloten het resultaat over het boekjaar 2013 ad positief € 8.395.000,- als volgt te verdelen:

	2013
	x € 1.000
Indexatiereserve	690
Bestemmingsreserve SUT	9
Algemene reserve	7.696
	8.395

Heerlen, 17 juni 2014

Het bestuur

Dhr. J.H.G. Thomas
voorzitter

Dhr. A.S. Westhuis
plv voorzitter

Dhr. T. Harrison

Dhr. Tj. J. War

Dhr. M.F.N. Crombach

Dhr. M.J.J. Wita

Verantwoordingsorgaan

Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Inleiding

In het kader van de principes van goed pensioenfondsbestuur is met ingang van 1 januari 2008 een Verantwoordingsorgaan ingesteld. In het kader van genoemde principes, is het verantwoordingsorgaan gevraagd een oordeel te geven over het door het bestuur gevoerde beleid over het verslagjaar 2013.

Het verantwoordingsorgaan heeft in het kader van zijn taakuitoefening kennis genomen van het jaarverslag en de jaarrekening over verslagjaar 2013. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan kennis genomen van de fondsdocumenten zoals statuten, pensioenreglementen, de actuariële en bedrijfstechnische nota en de notulen van de bestuursvergaderingen. Daarnaast is deelgenomen in het vooroverleg traject, voor het opstellen van de jaarstukken.

Werkzaamheden verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan is zowel na ontvangst van het jaarverslag als gedurende het jaar in overleg geweest met het bestuur over de navolgende zaken:

- beleid Stichting Pensioenfonds Invista;
- rolverdeling met AZL;
- financiële en actuariële analyses, risico's, uitgangspunten en aanbevelingen;
- ontwikkeling van de dekkingsgraad;
- jaarverslag en jaarrekening 2013;
- deskundigheid van het bestuur;
- communicatie tussen het pensioenfonds en haar deelnemers;
- nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2014;
- de toekomst van het pensioenfonds;
- gevolgen Wet Versterking bestuur pensioenfondsen en Code Pensioenfondsen vanaf 2014 voor het pensioenfonds en specifiek het verantwoordingsorgaan;
- vooruitzichten waaronder het herstelplan en de evaluatie daarvan.

Oordeel verantwoordingsorgaan over 2013

Na kennis te hebben genomen van het jaarverslag en de jaarrekening over het verslagjaar 2013 en na beoordeling van het gevoerd beleid over het verslagjaar is het verantwoordingsorgaan van mening dat het bestuur hun taken naar behoren hebben uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan is positief over de blijvende aandacht van het bestuur voor goede communicatie met belanghebbenden.

Aldus vastgesteld en ondertekend door het verantwoordingsorgaan d.d. 30 mei 2014 te Goes.

Namens deze,

P.C.J. Seuntjens
Voorzitter

Reactie van het bestuur

Het bestuur is blij met de waargenomen blijvende aandacht van het bestuur t.a.v. de communicatie naar belanghebbenden toe en zal trachten op deze voet verder te gaan en eventueel nog verder te verbeteren.

Het bestuur waardeert de betrokkenheid van het verantwoordingsorgaan, alsmede de samenwerking met het bestuur.

Dank voor jullie inbreng gedurende 2013.

Kerkrade, 3 juni 2014

Het bestuur

Visitatiecommissie

Samenvatting rapport Visitatiecommissie

Met de invoering van de Pensioenwet zijn nadere eisen gesteld aan het interne toezicht bij pensioenfondsen. Zo is bepaald dat ten minste één maal in de drie jaar een visitatie bij een pensioenfonds moet plaatsvinden. Het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Invista (het Fonds) heeft in verband daarmee met VCHolland een afspraak gemaakt voor de uitvoering van een visitatie in 2013. De vorige visitatie vond plaats in 2010 en werd eveneens uitgevoerd door VCHolland. De visitatiecommissie heeft op 14 mei 2013 haar concept-rapportage met het bestuur van het Fonds besproken. De reactie van het bestuur is in het definitieve rapport verwerkt.

In het algemeen beoordeelt de visitatiecommissie (het wettelijk kader in aanmerking genomen) het functioneren van het bestuur zowel qua processen en procedures als qua eindresultaat als goed.

De visitatiecommissie is van oordeel dat het bestuur het rapport en de aanbevelingen van de visitatiecommissie 2010 adequate aandacht heeft gegeven.

De door en ten behoeve van het Fonds gehanteerde processen/procedures zijn zodanig dat er naar de mening van de visitatiecommissie wordt voldaan aan een adequate inrichting in lijn met de wettelijke vereisten. De visitatiecommissie beveelt het bestuur aan extra aandacht te geven aan de uitvoeringskosten en deze bijvoorbeeld te benchmarken met vergelijkbare fondsen.

De bestaande governancestructuur binnen het Fonds maakt een goede aansturing van het Fonds mogelijk. De visitatiecommissie heeft geconstateerd dat hieraan ook daadwerkelijk invulling wordt gegeven. De visitatiecommissie beveelt het bestuur aan de omvang, de continuïteit en de samenstelling van het bestuur te onderzoeken.

Een vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden opnemen in het bestuur is daarbij een optie. Daarnaast beveelt de commissie aan discussies in het bestuur welke leiden tot besluiten in de notulen meer aandacht geven.

De visitatiecommissie heeft geconstateerd dat er een beschrijving is van de uitbestede werkzaamheden op pensioen- en vermogensgebied en er tevens afspraken zijn gemaakt over de kwaliteit van de dienstverlening, die in een SLA zijn vastgelegd.

De visitatiecommissie is van oordeel dat in algemene zin aan de (wettelijke) normen voor uitbesteding wordt voldaan.

De visitatiecommissie beveelt het bestuur aan de keuze van adviseurs wat breder in de markt te beleggen en de werkzaamheden van dienstverleners periodiek te evalueren.

Er is bij het Fonds sprake van een structurele aanpak van de bevordering van de deskundigheid van het bestuur. De visitatiecommissie beveelt het bestuur aan periodiek de deskundigheid van de bestuursleden (extern) te laten toetsen. Ook beveelt de visitatiecommissie het bestuur aan bij de volgende zelf-evaluatie van het functioneren de daaruit voortvloeiende acties vast te leggen en bij de uitvoering van de evaluatie het thema onderzoek 'Gedrag en Cultuur' van DNB te betrekken. Ook beveelt zij aan de competentieprofielen van bestuursleden onderscheidend te definiëren.

Het bestuur besteedt intensief aandacht aan het strategisch beleggingsbeleid en de uitvoering daarvan. Afgelopen jaar heeft het bestuur het beleid dusdanig aangepast dat het risico binnen de portefeuille inderdaad is verlaagd. De visitatiecommissie doet daarbij de volgende aanbevelingen op beleggingsgebied:

- Naast de transactiekosten ook de beheerskosten in de ING IM fondsen te betrekken.
- In een volgende ALM studie ook parameters te betrekken die meer aansluiten bij de cijfers over de afgelopen tien jaar.
- Na gaan of, en zo ja in welke mate, de bandbreedtes rond de strategische beleggingsmix kunnen worden verkleind.
- Goed te blijven monitoren op welk moment een investering in inflatie-gerelateerde obligaties nuttig en financieel gunstig kan zijn.

Op basis van FIRM van DNB heeft het bestuur een aanzet gemaakt voor de opstelling van een risicomanagement- en integriteitsplan. De visitatiecommissie beveelt in dit verband het bestuur aan:

- Een beleid ter beheersing van het valutarisico te formuleren.
- Na te gaan in welke mate het inflatierisico kan worden afgedekt door middel van inflation-linked bonds.
- Na te gaan hoe concentratierisico (door te werken met één manager) kan worden beperkt.

Een strategisch plan op te stellen met betrekking tot kredietrisico.

Het bestuur heeft een adequaat communicatiebeleid vastgesteld. De communicatie vindt plaats op basis van een gestructureerde aanpak vastgelegd in het communicatieplan uit 2011. De visitatiecommissie beveelt het bestuur aan de effectiviteit van de communicatie periodiek te toetsen bij deelnemers.

De visitatiecommissie,

Frank Bloemers
Gerrit Euverman
Henk Hanneman

Reactie bestuur t.a.v. rapport Visitatiecommissie

De algemene indruk van de Visitatiecommissie is dat het bestuur actief en transparant handelt. De Visitatiecommissie beoordeelt het functioneren van het bestuur zowel qua processen en procedures als qua eindresultaat goed. Er zijn door de Visitatiecommissie naar aanleiding van de uitgevoerde visitatie geen schokkende zaken geconstateerd. Uiteraard zijn er altijd verbeterpunten te formuleren. Deze verbeterpunten zijn door het bestuur gedurende het verslagjaar geïnventariseerd en waar nodig als actiepoint geformuleerd. Het betreft de navolgende aanbevelingen:

- Met betrekking tot de uitvoeringskosten beveelt de Visitatiecommissie aan de hoogte van deze kosten nader te onderzoeken, daar deze in vergelijking tot andere pensioenfondsen als bovengemiddeld wordt ervaren. Het bestuur heeft de hoogte van de uitvoeringskosten gedurende het verslagjaar nader onderzocht. Hierbij is tevens gekeken welke kosten als vaste kosten zijn te beschouwen en welke als variabel. Geconcludeerd kan evenwel worden dat het grootste gedeelte van deze kosten verband houden met de uitvoering van het huidige kapitaalcontract met Nationale-Nederlanden, waaronder de dienstverlening door ING IM en AZL, en derhalve dan ook ongewijzigd zullen blijven gedurende de overeengekomen contractperiode. De overige kosten betreffen kleinere kostenposten, waaronder de toezichtkosten van DNB en AFM, en opleidingskosten voor het bestuur. In algemene zin kan gesteld worden dat er enkel grote wijzigingen in de huidige kostenstructuur van de uitvoering van de pensioenregeling gerealiseerd kunnen worden, indien besloten wordt deze rechtstreeks bij een verzekeraar onder te brengen en het pensioenfonds derhalve te liquideren. Op kleinere schaal kunnen er mogelijk wel kostenbesparingen plaatsvinden, onder andere op het gebied van actuariële dienstverlening. Hiertoe zijn reeds gesprekken met enkele dienstverleners gevoerd.
- De Visitatiecommissie beveelt het bestuur aan de omvang, de continuïteit en de samenstelling van het bestuur te onderzoeken. Een vertegenwoordiger van de gepensioneerden opnemen in het bestuur is daarbij een optie. Het bestuur heeft in het kader van de reeds genomen besluiten inzake de implementatie van de Wet Versterking bestuur pensioenfondsen besloten de huidige omvang van het bestuur ongewijzigd te laten. In het kader van de Wet Versterking bestuur pensioenfondsen dient er vanaf 1 juli 2014 verplicht een bestuurslid namens de gepensioneerden tot het bestuur toe te treden. Het bestuur is gedurende het verslagjaar in dat kader gestart met de voorbereidingen om een kandidaat bestuurslid namens de gepensioneerden te werven.
- De Visitatiecommissie beveelt het bestuur de werkzaamheden van dienstverleners periodiek te evalueren. Het bestuur draagt zorg voor een periodieke evaluatie van de werkzaamheden door externe dienstverleners. Uitgangspunt hierbij is om jaarlijks een audit te houden bij een van de externe dienstverleners. Verder wordt de evaluatie van externe dienstverleners als vast agendapunt ter bespreking in de bestuursvergaderingen geagendeerd, zodat een terugkoppeling van mogelijke besprekingen met deze dienstverleners ook in de notulen van de bestuursvergaderingen wordt vastgelegd.
- De Visitatiecommissie beveelt het bestuur aan de aanwezige deskundigheid van het bestuur periodiek (extern) te laten toetsen. Het bestuur is ten aanzien van deze aanbeveling van mening dat er door met name DNB momenteel een dusdanig toetsingsbeleid wordt gehanteerd voor (nieuwe) bestuursleden en commissieleden van pensioenfondsen, dat een objectieve toetsing door een separate marktpartij als zodanig van weinig toegevoegde waarde wordt geacht in verhouding tot de bijkomende kosten.
- De Visitatiecommissie beveelt aan de evaluatie van het functioneren van het bestuur en de daaruit voortvloeiende acties schriftelijk vast te leggen en daarbij ook het themaonderzoek 'Gedrag en Cultuur' van DNB te betrekken. Het bestuur zal mogelijke actiepunten in een separate document zelfevaluatie bestuur vastleggen. Deze aanbevelingen zullen bij de eerstvolgende zelfevaluatie door het bestuur meegenomen worden.
- Ten aanzien van het beleggingsbeleid doet de Visitatiecommissie de volgende aanbevelingen:
Met betrekking tot de vermogensbeheerkosten constateert de Visitatiecommissie dat het in het jaarverslag gepubliceerde percentage fors lager ligt dan bij andere pensioenfondsen. Dit is gelegen in het feit dat de transactiekosten en de indirecte kosten van beleggingsfondsen hierin niet zijn meegenomen. De Visitatiecommissie beveelt aan, voor zover dat mogelijk is, onderzoek

te doen naar deze kosten, waardoor er een volledig beeld ontstaat. De Visitatiecommissie beveelt aan om bij het onderzoek naar de transactiekosten ook de beheerskosten in de ING IM fondsen hierin te betrekken. Het bestuur zal dit het komend jaar verder onderzoeken en deze kosten verder inzichtelijk maken.

De Visitatiecommissie beveelt aan om bij de uitvoering van de eerstvolgende ALM studie eveneens parameters te betrekken die meer aansluiten bij de cijfers over de afgelopen tien jaar. Het bestuur is ten aanzien hiervan de mening toegedaan dat, gelet op de aankomende wetswijzigingen, de uitvoering van een ALM-studie op dit moment geen prioriteit heeft.

De Visitatiecommissie beveelt aan om na te gaan of, en zo ja in welke mate, de bandbreedtes rond de strategische beleggingsmix kunnen worden verkleind. Het bestuur geeft aan dat voor wat betreft de vrijheid van de vermogensbeheerder, deze geen tactisch beleid mag voeren. Wijzigingsvoorstellen worden te allen tijde vooraf voorgelegd aan het bestuur. De geformuleerde bandbreedtes, zoals ook vastgelegd in de ABTN, kunnen wellicht als breed beschouwd worden, echter deze zijn dusdanig breed geformuleerd om het bestuur de nodige bewegingsvrijheid te verschaffen en niet ING IM als vermogensbeheerder.

De Visitatiecommissie beveelt aan om goed te blijven monitoren op welk moment een investering in inflatie gerelateerde obligaties nuttig en financieel gunstig kan zijn. Het bestuur zal dit monitoren.

- Ten aanzien van het risicomanagement- en integriteitsplan doet de Visitatiecommissie de volgende aanbevelingen:
De Visitatiecommissie beveelt aan om een beleid te formuleren omtrent de beheersing van het valutarisico. Dit ter voorkoming van een te grote vrijheid van de vermogensbeheerder op dit punt. Het bestuur zal dit verder monitoren.
De Visitatiecommissie beveelt aan na te gaan in welke mate het inflatierisico kan worden afgedekt door middel van inflation linked bonds. Het bestuur zal dit monitoren.
De Visitatiecommissie beveelt aan na te gaan op welke wijze het concentratierisico (door te werken met een manager) kan worden beperkt. Het bestuur is van mening dat het voor het pensioenfonds, met een belegd vermogen van ongeveer € 100 miljoen, vanuit kostenperspectief weinig aantrekkelijk zal zijn om met meerdere vermogensbeheerders te werken voor het beheer van een dusdanig gering vermogen. Voorts tracht het pensioenfonds het genoemde concentratierisico te beperken door regelmatig de asset manager van de werkgever voor een second opinion bij de besluitvorming op beleggingsgebied in te schakelen.
De Visitatiecommissie constateert dat ten aanzien van het kredietrisico het pensioenfonds geen strategisch beleid heeft vastgesteld. Het bestuur erkent het bestaan van dit risico, echter dit maakt indirect onderdeel uit van de beleggingsstrategie van het pensioenfonds.
- De Visitatiecommissie beveelt aan de effectiviteit van de door het pensioenfonds gehanteerde communicatiemiddelen te toetsen bij deelnemers. Het bestuur is van mening dat, gelet op het feit dat de deelnemers via persoonlijke communicatie, de website, de administrateur dan wel de HR-afdeling van de werkgever, geïnformeerd worden over de pensioenregeling en hun persoonlijke situatie, het aanbod aan communicatie voldoende is. Het doelbewust toetsen van de kwaliteit van de communicatie acht het bestuur in zoverre niet noodzakelijk. Het bestuur peilt evenwel voortdurend, naar aanleiding van vragen dan wel opmerkingen van deelnemers, de toegankelijkheid van de gehanteerde communicatiemiddelen en past deze zo nodig aan de behoefte van de deelnemers aan.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na resultaatverdeling; in duizenden euro)

Activa	2013	2012
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]		
Zakelijke waarden		
Beleggingsfondsen in aandelen	47.768	38.746
Vastrentende waarden		
Beleggingsfondsen in obligaties	68.675	71.939
Overige beleggingen		
Beleggingsfondsen in commodities	3.032	2.417
	119.475	113.102
Vorderingen en overlopende activa [2]	269	2.216
Liquide middelen [3]	664	3.358
	120.408	118.676

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2013	2012
Reserves [4]		
Indexatiereserve	14.980	14.290
Bestemmingsreserve SUT	309	300
Algemene reserve	-5.873	-13.569
	9.416	1.021
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [5]	109.897	116.490
Overige technische voorzieningen		
Voorziening langdurig zieken [6]	154	149
	154	149
Voorziening schadeclaim [7]	0	0
Kortlopende schulden [8]	881	912
Overlopende passiva [9]	60	104
	120.408	118.676

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2013	2012
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten [10]	120	-3
Indirecte beleggingsopbrengsten [11]	3.466	15.192
Kosten vermogensbeheer [12]	-206	-171
	3.380	15.018
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [13]	3.914	7.574
Saldo van overdrachten van rechten [14]	-2.982	0
Pensioenuitkeringen [15]	-1.847	-1.174
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [16]		
Toevoeging pensioenopbouw	-2.410	-2.211
Toevoeging indexering en overige toeslagen	-282	0
Rentetoevoeging	-406	-1.676
Onttrekking voor uitkeringen	1.851	1.179
Wijziging marktrente	4.326	-6.770
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	3.120	0
Sterfte	-122	-91
Overige mutaties	-41	710
Incidentele wijzigingen	557	-1.006
	6.593	-9.865
Mutatie overige technische voorzieningen		
Voorziening langdurig zieken [17]	-5	2
	-5	2

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2013	2012
Herverzekering		
Premies [18]	-121	-159
Uitkering uit herverzekering [19]	29	72
	-92	-87
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [20]	-571	-591
Overige baten en lasten [21]	5	224
Saldo van baten en lasten	8.395	11.101
Bestemming van het saldo		
Indexatiereserve	690	4.853
Bestemmingsreserve SUT	9	40
Algemene reserve	7.696	6.208
	8.395	11.101

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2013	2012
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen	5.800	5.461
Overgenomen pensioenverplichtingen	14	0
Uitkeringen uit herverzekering (inclusief afrekening technisch resultaat)	116	891
Overige	5	0
	5.935	6.352
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen en afkopen, loonheffing, sociale premies en andere inhoudingen	-1.829	-1.152
Premies herverzekering	-121	-1.062
Overgedragen pensioenverplichtingen	-2.996	0
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-689	-436
Overige	0	-2.521
	-5.635	-5.171
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	121	-3
Verkopen beleggingen	17.456	6.254
	17.577	6.251
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-20.365	-8.061
Kosten vermogensbeheer	-206	-171
	-20.571	-8.232
Mutatie geldmiddelen	-2.694	-800
Saldo geldmiddelen 1 januari	3.358	4.158
Saldo geldmiddelen 31 december	664	3.358

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Op de rechtspersoon is van toepassing het jaarrekeningregime voor grote rechtspersonen. De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "vorderingen of schulden uit hoofde van effectentransacties".

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar Euro tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Waardering

Algemene grondslagen

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen de kostprijs, tenzij hierna een andere waarderingsgrondslag wordt vermeld. Voor kortlopende vorderingen en schulden wordt de kostprijs geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Aandelen

Aandelen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde ultimo boekjaar. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Obligaties

De obligaties worden tegen de actuele waarde gewaardeerd. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Overige beleggingen

De overige beleggingen worden tegen de actuele waarde gewaardeerd. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Indexatiereserve

Voor de indexatie van de actieve deelnemers is een indexatiereserve gevormd. Jaarlijks wordt de beschikbare positieve overrente bepaald en toegevoegd aan de indexatiereserve. Aan de indexatiereserve wordt naast de eventuele overrente tevens het rendement op de indexatiereserve en een doorsneepremie van 4% van de pensioengrondslag (op basis van de pensioenregeling voor 2006) toegevoegd. Het bestuur stelt jaarlijks per regeling de indexatie vast, waarbij onder andere rekening wordt gehouden met de financiële positie van het fonds. De op basis van dit bestuursbesluit benodigde koopsom ter verhoging van de pensioenaanspraken wordt onttrokken aan de indexatiereserve van de betreffende regeling. In 2013 lag het gerealiseerd rendement boven het niveau van de 1-jaarsrente van de rentetermijnstructuur. Dit betekent dat er in 2013 een toevoeging aan de indexatiereserve uit hoofde van de overrente heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve SUT

De bestemmingsreserve SUT is een uitdeling uit de overreserves van de voormalige stichting S.U.T. De stand van € 309.000,- bestaat uit de uitdeling ad € 185.000,- (reeds in boekjaar 2008 gevormd) die Stichting Pensioenfonds Invista begin 2009 heeft ontvangen en het verkregen rendement hierop over de boekjaren 2009 tot en met 2013.

Algemene reserve

De jaarlijkse resultaten worden toegevoegd c.q. onttrokken aan de algemene reserve, waarbij rekening wordt gehouden met de mutaties in de indexatiereserve en bestemmingsreserve SUT.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Intrest

Rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank. De afgeleide marktrente ultimo 2013 bedraagt 2,82% (2012: 2,52%).

Intresttoevoeging

Op basis van de DNB rentetermijnstructuur primo 2013 is deze rente gelijk aan 0,351% (2012: 1,544%).

Sterfte

AG Prognosetafel 2012-2062 (startjaar 2014) met fondsspecifieke ervaringssterfte.

Gehuwdheid

Bij de vaststelling van de voorziening voor partnerpensioen wordt ervan uitgegaan dat vóór de pensioendatum een leeftijdsafhankelijk percentage van de deelnemers een partner heeft (onbepaald partnersysteem). Na pensioenleeftijd wordt het bepaalde partnersysteem gehanteerd. De gehuwdheidsfrequenties zijn primo 2013 aangepast.

Wezenpensioen

De opslag op de technische voorziening voor wezenpensioen is in 2013 gewijzigd van 0,468% naar 0,198%.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.

Leeftijden

De leeftijd van de (gewezen) deelnemer, de nabestaande of wees wordt in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 3 jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Kosten

In de voorziening pensioenverplichtingen is een excassovoorziening begrepen van 2,0% (2012: 2,0%) van de netto voorziening.

Voorziening langdurig zieken

Deelnemers die langer dan twee jaar ziek zijn, kunnen arbeidsongeschikt worden verklaard. Om het arbeidsongeschiktheidsrisico af te dekken heeft het fonds een voorziening gevormd. Deze voorziening is gelijk aan tweemaal de jaarlijkse opslag op premies en koopsommen voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid in het jaar voorafgaand aan het afgesloten boekjaar. Deze voorziening is herverzekerd bij Nationale-Nederlanden.

Herverzekering

Gesepareerd beleggingsdepot

Met Nationale-Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V. te Rotterdam is een vermogens- en beheerovereenkomst afgesloten. De gestorte gelden zijn ondergebracht in een gesepareerd beleggingsdepot. De beleggingen geschieden in nominale waarden. De overrente, dat wil zeggen het verschil tussen de op de beleggingen verdiende intrest en de voor de financiering van de pensioenverplichtingen benodigde rekenrente, komt contractueel ten gunste van het fonds.

Alle beleggingen en de bij het depot horende bankrekening bij de Bank of New York zijn juridisch eigendom van Nationale-Nederlanden. Het pensioenfonds loopt echter het economisch risico over de beleggingen waar het de waarde en het rendement betreft. Na beëindiging van de contractperiode worden de beleggingen overgedragen aan het pensioenfonds. Het contract heeft een looptijd van vier jaar en heeft als einddatum 31 december 2016. Afrekening van de resultaatdeling vindt plaats aan het einde van

de looptijd van het contract. De procentuele uitdeling van een positief resultaat bedraagt 15% t.g.v. het pensioenfonds en 85% t.g.v. Nationale-Nederlanden.

Resultaatbepaling

Algemeen

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de rente-opbrengst verminderd met de kosten.

De intresten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen op de beleggingsportefeuille;
- valutaverschillen met betrekking tot deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten van vermogensbeheer

Onder de kosten van vermogensbeheer worden de kosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2012	Aankopen/Verstrekingen	Verkopen uitlotingen (af)lossingen	Gerealiseerde koersverschillen	Niet-gerealiseerde koersverschillen	Stand ultimo 2013
Zakelijke waarden						
Beleggingsfondsen in aandelen	38.746	3.520	-1.218	150	6.570	47.768
Vastrentende waarden						
Beleggingsfondsen in obligaties	71.939	15.893	-16.238	428	-3.347	68.675
Overige beleggingen						
Beleggingsfondsen in commodities	2.417	950	0	0	-335	3.032
Totaal belegd vermogen	113.102	20.363	-17.456	578	2.888	119.475

Er zijn geen directe beleggingen uitgeleend en er zijn geen (in)directe beleggingen in Invista (Nederland) B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen.

Methodiek bepaling marktwaarde

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de markwaarden zijn afgeleid.

Categorie	Level 1 Directe markt- notering	Level 2 Onafhan- kelijke taxaties	Level 3 NCW bereke- ning ¹⁾	Level 4 Andere methode	Stand ultimo 2013
Zakelijke waarden					
Beleggingsfondsen in aandelen	47.739	0	29	0	47.768
Vastrentende waarden					
Beleggingsfondsen in obligaties	70.540	0	-1.865	0	68.675
Overige beleggingen					
Beleggingsfondsen in commodities	2.994	0	38	0	3.032
Totaal belegd vermogen	121.273	0	-1.798	0	119.475

Bij bovenstaande indeling is look through van toepassing.

1) Netto Contante Waarde.

	2013	2012
[2] Vorderingen en overlopende activa		
Overige vorderingen		
Vordering op Nationale-Nederlanden inzake langdurig zieken	154	149
Premies (afrekeningen)	115	2.065
Vooruitbetaalde bedragen volgend boekjaar	0	2
Totaal vorderingen en overlopende activa	269	2.216
Alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
[3] Liquide middelen		
ING Bank N.V.	658	341
Bank of New York (depotbank)	6	3.017
	664	3.358
De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.		
Totaal activa	120.408	118.676
Passiva		
[4] Reserves		
Indexatiereserve		
Stand per 1 januari	14.290	9.437
Bij: uit bestemming saldo	690	4.853
Stand per 31 december	14.980	14.290
Bestemmingsreserve SUT		
Stand per 1 januari	300	260
Bij: uit bestemming saldo	9	40
Stand per 31 december	309	300
Algemene reserve		
Stand per 1 januari	-13.569	-19.777
Bij: uit bestemming saldo	7.696	6.208
Stand per 31 december	-5.873	-13.569
Totaal reserves	9.416	1.021

Het minimaal vereist vermogen bedraagt 104,1% (2012: 104,1%).
De vereiste dekkingsdekingsgraad op basis van de solvabiliteitstoets bedraagt 117,6% (2012: 118,5%).
De feitelijke dekkingsgraad is 108,6% (2012: 100,9%).

In het eerste kwartaal van 2009 heeft het fonds een herstelplan ingediend bij DNB met de maatregelen om op korte termijn te herstellen tot het niveau van het minimaal Vereist eigen vermogen en op lange termijn tot het Vereist eigen vermogen. Het fonds heeft de voortgang van het herstel begin 2014 geëvalueerd. Hierbij is op basis van de dekkingsgraad per 31 december 2013 beoordeeld of het herstel toereikend is en zo niet, welke consequenties dat heeft.

De evaluatie van het herstelplan voorzag voor ultimo 2013 een dekkingsgraad van 106,1%. De dekkingsgraad is hoger (108,6%). Uit de evaluatie van het herstelplan ultimo 2013 blijkt dat de dekkingsgraad hersteld is tot de minimaal vereiste dekkingsgraad. Aanvullende maatregelen (zoals het doorvoeren van een pensioenverlaging) zijn daarom niet nodig. Het fonds verkeert ultimo 2013 niet meer in een situatie van een dekkingstekort. De dekkingsgraad is wel nog lager dan de vereiste dekkingsgraad. Het fonds verkeert daarom ultimo 2013 in een reservetekort. Het langetermijn herstelplan blijft dan ook ongewijzigd van kracht.

Technische voorzieningen

[5] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De afname van de technische voorziening voor risico fonds over boekjaar 2013 bedraagt 6.593. De benodigde intresttoevoeging is gebaseerd op de 1-jaarsrente van 0,351% uit de DNB-rentetermijnstructuur primo boekjaar.

De voorziening pensioenverplichtingen per 31 december is als volgt opgebouwd:

Deelnemers	38.137	41.620
Gewezen deelnemers	43.500	53.097
Pensioengerechtigden	28.260	21.773

109.897

116.490

	2013	2012
Stand per 1 januari	116.490	106.625
Mutaties		
Toevoeging pensioenopbouw	2.410	2.211
Toevoeging indexering en overige kosten	282	0
Rentetoevoeging	406	1.676
Onttrekking voor uitkeringen	-1.851	-1.179
Wijziging marktrente	-4.326	6.770
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-3.120	0
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	122	91
Overige mutaties	41	-710
Incidentele wijzigingen	-557	1.006
Stand per 31 december	109.897	116.490
Overige technische voorzieningen		
[6] Voorziening langdurig zieken		
Stand per 1 januari	149	151
Mutatie t.l.v. / t.g.v. de staat van baten en lasten	5	-2
Stand per 31 december	154	149
Deze voorziening is herverzekerd bij Nationale-Nederlanden.		
Totaal overige technische voorzieningen per 31 december	154	149
[7] Voorziening schadeclaim		
Stand per 1 januari	0	2.270
Af: mutatie als gevolg van gerechtelijke uitspraak	0	-2.270
Stand per 31 december	0	0
[8] Kortlopende schulden		
Nationale-Nederlanden	691	695
Loonheffing en sociale lasten	64	46
Actuariskosten	30	49
Autoriteit Financiële Markten	0	1
Premies (afrekening)	95	120
Overige	1	1
	881	912

[9] Overlopende passiva

Raming accountantskosten

Raming actuariskosten

Vooruitontvangen bedragen volgend boekjaar

Overige

	2013	2012
	31	32
	21	23
	5	47
	3	2
	60	104
Totaal passiva	120.408	118.676

Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Invista ontvangen geen vergoeding.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2013 had de stichting geen personeel in dienst.

Baten en lasten	2013	2012
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
[10] Directe beleggingsopbrengsten		
Banken	1	1
Vastrentende waarden	143	0
Intrest over waardeoverdrachten	-20	0
Verzekeringsmaatschappijen	-4	-4
	120	-3
[11] Indirecte beleggingsopbrengsten		
– Gerealiseerde koersverschillen:		
• Beleggingsfondsen in aandelen	150	361
• Vastrentende beleggingsfondsen	428	37
	578	398
– Niet-gerealiseerde koersverschillen:		
• Beleggingsfondsen in aandelen	6.570	5.036
• Vastrentende beleggingsfondsen	-3.347	9.832
• Commodities	-335	-74
	2.888	14.794
[12] Kosten vermogensbeheer ¹⁾		
Beheerloon	-206	-171
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	3.380	15.018

1) Voor een uitsplitsing van de kosten vermogensbeheer naar de verschillende beleggingscategoriën wordt verwezen naar het bestuursverslag. Deze kosten wijken af van de jaarrekening, omdat daar ook kosten zijn opgenomen die zijn verwerkt in het nettorendement.

	2013	2012
[13] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Werknemersaandeel	584	527
Werkgeversaandeel	3.129	2.990
Extra premiestorting werkgever	0	4.000
Inkoopsommen	60	0
FVP-bijdragen	141	57
	3.914	7.574
De premiebijdragen van werkgever en werknemers bedragen in totaal 30,5% (2012: 23,1%) van de loonsom. Hiervan komt 25,7% (2012: 19,6%) voor rekening van de werkgever en 4,8% (2012: 3,5%) voor rekening van de werknemers.		
De kostendeekkende, gedempte en feitelijke premies zijn als volgt:		
– Feitelijke premie (exclusief FVP-bijdragen)	3.773	7.517
– Kostendeekkende premie	3.700	3.610
– Gedempte kostendeekkende premie	2.722	2.752
– Premie met bijdrage aan herstel	3.361	3.312
De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.		
De kostendeekkende premie is als volgt samenesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.320	2.166
– Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	121	159
– Opslag in stand houden vereist vermogen	439	393
– Opslag voor uitvoeringskosten	534	610
– Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve	286	282
	3.700	3.610
De gedempte kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	1.491	1.444
– Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	121	159
– Opslag in stand houden vereist vermogen	290	271
– Opslag voor uitvoeringskosten	534	596
– Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve	286	282
	2.722	2.752

	2013	2012
De premie met bijdrage aan herstel is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.320	2.166
– Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	121	159
– Opslag in stand houden vereist vermogen	100	95
– Opslag voor uitvoeringskosten	534	610
– Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve	286	282
	3.361	3.312
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of premieopslagen. In 2013 heeft het fonds een feitelijke premie van 3.773 ontvangen. Deze is hoger dan de gedempte kostendeekkende premie.		
[14] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	14	0
Overgedragen pensioenverplichtingen	-2.996	0
	-2.982	0
[15] Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	-1.687	-1.029
Partnerpensioen	-134	-133
Wezenpensioen	-12	-12
Afkoopsommen	-14	0
	-1.847	-1.174
[16] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Toevoeging pensioenopbouw	-2.410	-2.211
Toevoeging indexering en overige kosten	-282	0
Rentetoevoeging	-406	-1.676
Onttrekking voor uitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	1.851	1.179
Wijziging marktrente	4.326	-6.770
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	3.120	0
Sterfte	-122	-91
Overige mutaties	-41	710
Incidentele wijzigingen	557	-1.006
	6.593	-9.865

	2013	2012
Mutatie overige technische voorzieningen		
[17] Mutatie voorziening langdurig zieken	-5	2
	-5	2
Herverzekering		
[18] Premies herverzekering		
Arbeidsongeschiktheidsrisico	-74	-55
Overlijdensrisico	-47	-104
	-121	-159
[19] Uitkering uit herverzekering		
Sterfte	58	72
Mutaties	-29	0
	29	72
Totaal herverzekering	-92	-87
[20] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratiekosten	-340	-326
Accountantskosten (controle jaarrekening)	-31	-31
Actuariskosten	-144	-158
Advieskosten	-12	-37
De Nederlandsche Bank	-11	-4
Autoriteit Financiële Markten	-1	-1
Vergader- en verblijfkosten	-3	-4
Opleidingskosten	-16	-19
Overige	-13	-11
	-571	-591
[21] Overige baten en lasten		
Resultaat inzake herverzekering risico langdurig zieken	5	-2
(Proces)kosten juridische procedure	0	-249
Mutatie Nationale-Nederlanden	0	475
	5	224
Saldo van baten en lasten	8.395	11.101

Actuariële analyse van het saldo

	2013	2012
Beleggingsopbrengsten	7.300	6.572
Premies	518	4.312
Sterfte	-64	-19
Uitkeringen	4	5
Waardeoverdrachten	138	0
Mutaties	7	-31
Toeslagverlening	4	282
Incidentele mutaties voorzieningen	488	-246
Andere oorzaken	0	226
	8.395	11.101

Risicoparagraaf

(in duizenden euro)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd. Conform de berekeningen van het Vereist eigen vermogen in het Actuariel rapport is de risicoparagraaf gebaseerd op basis van het doorkijkbeginsel (lookthrough-principe) en wordt er rekening gehouden met recente ontwikkelingen zoals het gebruik van de UFR.

Aansluiting beleggingen vóór en na toepassing look through ten behoeven van risicoparagraaf

Bij toepassing van het look through principe wordt door de betreffende beleggingsfondsen heen gekeken en vervolgens worden deze componenten toebedeeld naar hun desbetreffende beleggingscategorie. Onderstaande risicoparagraaf is gebaseerd op "look through".

	Stand ultimo 2013	Toepassing look through	Stand ultimo 2013 na look through
Onroerende zaken	0	485	485
Zakelijke waarden	47.768	-485	47.283
Vastrentende waarden	68.675	0	68.675
Overige beleggingen	3.032	0	3.032
	119.475	0	119.475

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste financieel risico voor het Pensioenfonds is het niet kunnen nakomen van de pensioentoezeggingen. Een belangrijke maatstaf hiervoor is het aanwezig Eigen vermogen. Wettelijk is een gestandaardiseerde methode (standaardmodel) vastgelegd om te kunnen toetsen of het aanwezig Eigen vermogen voldoende is om een aantal specifieke financiële risico's op te kunnen vangen en daarmee of aan de pensioentoezeggingen kan worden voldaan. De berekeningen van het Vereist eigen vermogen zijn met name van belang voor de premiestelling en de evaluatie van het herstelplan van het fonds. Het Eigen vermogen van het Pensioenfonds is per 31 december 2013 kleiner dan het Vereist eigen vermogen volgens het standaardmodel, waardoor het Pensioenfonds in een reservetekort verkeert.

Jaarlijks vindt toetsing plaats aan de hand van dit standaardmodel. De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6. Naast de standaard risicocomponenten (S-componenten) is in de bepaling van het Vereist eigen vermogen ook rekening gehouden met het concentratierisico (S8). Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van het maximum van de feitelijke en strategische beleggingsmix (2013: strategisch 117,6%; 2012: strategisch 118,5%).

	2013		2012	
	strategisch		strategisch	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	4.179	2,1	3.248	1,3
Zakelijke waarden risico (S2)	12.930	9,0	13.698	8,4
Valutarisico (S3)	8.674	3,5	9.011	3,2
Grondstoffenrisico (S4)	986	0,0	1.036	0,0
Kredietrisico (S5)	2.635	0,3	7.111	2,0
Verzekeringstechnisch risico (S6)	4.413	0,9	4.135	0,7
Concentratierisico (S8)	6.164	1,8	8.552	2,9
Diversificatie-effect	-20.566		-25.262	
Vereist eigen vermogen	19.415	17,6	21.529	18,5
Aanwezige dekkingsgraad		108,6		100,9
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,1
Vereiste dekkingsgraad		117,6		118,5

De dekkingsgraad wordt berekend door het totaal van de activa voor risico van het Pensioenfonds (minus de passiefposten Kortlopende schulden en overlopende passiva en Herververzekeringsdeel technische voorzieningen) te delen door de Voorziening pensioenverplichtingen (plus Overige technische voorzieningen). Het afgelopen jaar is deze, op grondslagen van het Pensioenfonds, toegenomen van 100,9% (2012) tot 108,6% (2013).

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratie cijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 8,61.

Duratie van de pensioenverplichtingen 18,57.

Voor de vaststelling van het renterisico bij het Vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	13.647		13.647	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	10.027		9.468	
Renterisico	3.620	1,8	4.179	2,1
Afdeckingspercentage (B/A)		72,3		69,4

Hoogte buffer

Op basis van de Vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 3.620 (1,8%) en voor het strategisch renterisico 4.179 (2,1%) ultimo 2013.

Zakelijke waarden risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en alternatieve beleggingen in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2013		2012	
	€	%	€	%
<i>Verdeling zakelijke waarden per categorie:</i>				
Ontwikkelde markten (Mature markets)	35.602	75,3	31.175	82,2
Opkomende markten (Emerging markets)	7.197	15,2	3.239	8,5
BRIC-landen	2.610	5,5	2.738	7,2
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	1.874	4,0	780	2,1
	47.283	100,0	37.932	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het Vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch zakelijke waarden risico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk zakelijke waarden risico bedraagt 13.100 (9,4%) en voor het strategisch zakelijke waarden risico 12.930 (9,0%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl veel van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er voor om niet actief, alleen indien nodig, haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van het valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

Het valutarisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in vreemde valuta van 20%. Het valutarisico is het totale negatieve effect op de waarde van alle beleggingen als gevolg van dit scenario. Afdekking van het valutarisico vindt plaats via derivatencontracten, die door de beleggingsfondsen waarin wordt geparticipeerd worden afgesloten.

	2013		2012	
	€	%	€	%
<i>Onroerende zaken naar valuta voor afdekking met derivaten</i>				
Euro	11	0,0	32	3,9
Amerikaanse dollar	310	0,0	250	30,5
Australische dollar	0	0,0	117	14,4
Canadese dollar	4	0,0	34	4,2
Britse pound sterling	10	0,0	38	4,7
Hongkongse dollar	93	0,0	182	22,4
Japanse yen	57	0,0	60	7,4
Singaporese dollar	0	0,0	33	4,1
Zwitserse francs	0	0,0	8	1,0
Braziliaanse real	0	0,0	60	7,4
	485	100,0	814	100,0
<i>Zakelijke waarden naar valuta:</i>				
Euro	18.342	38,8	13.191	34,8
Amerikaanse dollar	11.424	24,2	11.144	29,4
Australische dollar	936	2,0	430	1,1
Canadese dollar	905	1,9	763	2,0
Britse pound sterling	3.927	8,3	3.087	8,1
Hongkongse dollar	1.612	3,4	1.119	3,0
Japanse yen	1.941	4,1	1.943	5,1
Zwitserse francs	1.991	4,2	1.447	3,8
Braziliaanse real	630	1,3	683	1,8
Taiwanese dollar	656	1,4	696	1,8
Overige	3.045	6,4	2.649	7,0
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	1.874	4,0	780	2,1
	47.283	100,0	37.932	100,0

	2013		2012	
	€	%	€	%
<i>Vastrentende waarden:</i>				
Euro	60.670	88,4	60.830	84,6
Amerikaanse dollar	-2.030	-3,0	584	0,8
Japanse yen	2.968	4,3	65	0,1
Overige	3.077	4,5	-1.428	-2,0
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	3.990	5,8	11.888	16,5
	68.675	100,0	71.939	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het Vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 7.863 (3,0%) en voor het strategisch valuta risico 8.674 (3,5%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt in grondstoffen en loopt daarmee het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt als gevolg van marktontwikkelingen.

Het pensioenfonds belegt niet direct in grondstoffen maar doet dit met behulp van derivaten. Voorbeelden van grondstoffenderivaten zijn indexfutures en indexderivaten die kunnen worden afgesloten op verschillende categorieën zoals landbouw en vee, metalen en energie. Grondstoffen zorgen van oudsher voor diversificatievoordelen binnen de beleggingsportefeuille. Het rendement op grondstoffen wordt verondersteld onafhankelijk te zijn van het rendement op overige beleggingen. Door deze onafhankelijkheid worden de risico's gespreid. Daarnaast bewegen grondstoffen ook mee met stijgende prijzen waardoor ze een hedge vormen tegen koopkrachtontkrachting.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het Vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 30%. De buffer voor het feitelijk grondstoffenrisico bedraagt 981 (0,0%) en voor het strategisch grondstoffenrisico risico 986 (0,0%).

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan gemeten worden aan de hand van de creditspread. De gewogen gemiddelde credit spread van de rentegevoelige beleggingen van het fonds is 1,3%. Een andere indicator voor het aanwezige kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille van het fonds is de rating afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd.

	2013		2012	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	21.333	31,1	20.480	28,5
AA	10.900	15,9	12.729	17,7
A	5.917	8,6	6.840	9,5
BBB	21.651	31,5	17.775	24,7
Lager dan BBB	3.327	4,8	1.340	1,9
Geen rating	1.557	2,3	888	1,2
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	3.990	5,8	11.887	16,5
	68.675	100,0	71.939	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd < 1 jaar	4.301	6,3	3.377	4,7
Resterende looptijd 1 <> 5 jaar	17.918	26,1	19.685	27,4
Resterende looptijd >= 5 jaar	42.466	61,8	36.990	51,4
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	3.990	5,8	11.887	16,5
	68.675	100,0	71.939	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd voor de rentegevoelige beleggingen die een creditspread groter dan 0% hebben. De creditspread wordt bepaald op basis van de rentegevoelige kastromen van het fonds. Afgaande op de hierboven genoemde creditspread resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 2.200 (0,2%) en voor het strategisch kredietrisico van 2.635 (0,3%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevenrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico bedraagt 4.413 (0,9%) en voor het strategisch verzekeringstechnisch risico 4.413 (0,9%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2013		2012	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa	21	4,3	94	11,5
Noord-Amerika	299	61,7	268	32,9
Midden- en Zuid-Amerika	0	0,0	60	7,4
Azië	165	34,0	275	33,8
Oceanië	0	0,0	117	14,4
	485	100,0	814	100,0
Zakelijke waarden				
<i>Verdeling zakelijke waarden naar bedrijfstak:</i>				
Basisindustrie	2.753	5,8	3.041	8,0
Cyclische consumentengoederen	3.814	8,1	3.446	9,1
Energie	4.708	10,0	3.684	9,7
Farmacie	4.951	10,5	3.432	9,0
Financiële instellingen	9.255	19,4	7.483	19,7
Industriële ondernemingen	5.005	10,6	3.864	10,2
Informatietechnologie	5.422	11,5	3.979	10,5
Niet-cyclische consumentengoederen	4.857	10,3	3.944	10,4
Nutsbedrijven	1.670	3,5	1.358	3,6
Telecommunicatie	1.945	4,1	1.548	4,1
Overige sectoren	1.029	2,2	1.373	3,6
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	1.874	4,0	780	2,1
	47.283	100,0	37.932	100,0

	2013		2012	
	€	%	€	%
<i>Verdeling zakelijke waarden naar regio:</i>				
Afrika	488	1,0	377	1,0
Azië	8.538	18,1	6.491	17,1
Europa	17.957	37,9	14.951	39,4
Latijns-Amerika	558	1,2	1.334	3,5
Noord-Amerika	17.644	37,3	12.968	34,2
Oceanië	224	0,5	1.031	2,7
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	1.874	4,0	780	2,1
	47.283	100,0	37.932	100,0

Grote posten: zakelijke waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in zakelijke waarden:

ING Global Enhanced	12.981	27,5	8.522	22,5
ING Aandelen Basis Fonds	21.118	44,7	18.270	48,2
ING Dividend Aandelen Basis Fonds	7.211	15,3	6.074	16,0
ING Emerging Markets Equity Basis Fonds	6.457	13,7	5.879	15,5
Vastrentende waarden				
<i>Verdeling vastrentende waarden per regio:</i>				
Europa (beleggingsfondsen en deposito's)	68.675	100,0	71.939	100,0
	68.675	100,0	71.939	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden:

ING Fixed Income All Grade Long Duration Basis Fonds	48.089	70,0	64.901	90,2
ING Fixed Income All Grade Basis Fonds	12.547	18,3	0	0,0
ING L Renta Glob inf L-ic Fonds	1.828	2,7	3.940	5,5

Er zijn geen directe beleggingen uitgeleend en er zijn geen (in)directe beleggingen in Invista (Nederland) B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen.

Hoogte buffer

Bij de bepaling van de benodigde buffers is de gevoeligheid van het eigen vermogen voor concentratierisico (S8) becijferd voor de grootste concentraties binnen de vastrentende waarden portefeuille. Het betreffen hier landenconcentraties binnen de vastrentende waarden portefeuille die meer dan 2% van de totale marktwaarde in beslag nemen. Een concentratie van meer dan 2% van het belegd vermogen, resulteert in het aanhouden van een buffer voor concentratierisico. Naarmate de kredietwaardigheid ('rating') van een debiteur slechter is, wordt een zwaardere buffer voor dit concentratierisico aangehouden. De buffer voor het feitelijk concentratierisico bedraagt 6.136 (1,8%) en voor het strategisch concentratierisico risico 6.164 (1,8%).

Heerlen, 17 juni 2014

Het bestuur

Dhr. J.H.G. Thomas
voorzitter

Dhr. A.S. Westhuis
plv voorzitter

Dhr. T. Harrison

Dhr. Tj. J. War

Dhr. M.F.N. Crombach

Dhr. M.J.J. Wita

Overige gegevens

Gebeurtenissen na balansdatum

Het bestuur heeft eind 2013 een voorgenomen besluit genomen om op basis van de indexatiestafel per 1 januari 2014 een toeslag te verlenen aan zowel actieve als inactieve deelnemers. Op 4 februari 2014 heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2014 aan actieve deelnemers een toeslag te verlenen van 0,35% en aan inactieve deelnemers een toeslag te verlenen van 0,21%. Deze toeslag is reeds verwerkt in de cijfers van 2013.

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

In de bestuursvergadering van 17 juni 2014 heeft het bestuur besloten het resultaat over het boekjaar 2013 ad positief € 8.395.000,- als volgt te verdelen:

	2013
	x € 1.000
Indexatiereserve	690
Bestemmingsreserve SUT	9
Algemene reserve	7.696
	8.395

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Invista te Kerkrade is aan Aon Consulting Nederland cv de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2013.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld, en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds. De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een reservetekort. Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132. De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Invista is naar mijn mening niet voldoende, vanwege het reservetekort.

Eindhoven, 17 juni 2014

Ir. M.J.M. Pernot AAG
verbonden aan Aon Consulting Nederland cv

Aan: Het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2013 van Stichting Pensioenfonds Invista te Kerkrade gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2013 en de staat van baten en lasten over 2013 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Invista per 31 december 2013 en van het resultaat over 2013 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Maastricht, 17 juni 2014

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. R.E.J. Pluymakers RA